

Studiemotiverande folkhögskolekurs

— Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd

Studiemotiverande folkhögskolekurs

— Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd

Publicerad av Folkbildningsrådet

FÖRFATTARE: Erik Lindell, Erica Righard, Jens Lejhall

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

GRAFISK FORM: Pasadena Studio

TRYCKERI: Billes, 2017

ISBN: 978-91-88692-65-8

www.folkbildningsradet.se

Förord

Den här rapporten presenterar resultatet av en fördjupad uppföljning av regeringsinsatsen Studiemotiverande folkhögskolekurs sett ur deltagarens, folkhögskolans och Arbetsförmedlingens perspektiv.

Folkhögskolan är en utbildningsform för vuxna. Samtalet och den studerandes aktiva deltagande i gruppen är utmärkande för folkhögskolan som utbildningsform.

Det har tidigare visat sig att folkhögskolornas studiemiljö och pedagogik varit framgångsrik vid arbetsmarknadsuppdrag. Därför avsatte regeringen särskilda medel från och med år 2010 till insatsen Studiemotiverande folkhögskolekurs. Målgruppen är arbetssökande som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning. Syftet med kursen är att stimulera deltagarna till fortsatta studier. Fram till och med år 2016 har 25 000 personer deltagit i en studiemotiverande kurs. Ungefär fyra av tio har valt att fortsätta studera på folkhögskolans ordinarie kursverksamhet efter avslutad studiemotiverande kurs.

Folkbildningsrådet har årligen följt upp den studiemotiverande kursverksamheten med hjälp av deltagarundersökningar och fokusgrupper. Den här rapporten kompletterar dessa uppföljningar genom en fördjupad analys av kursen som folkbildning och arbetsmarknadsåtgärd ur olika perspektiv.

Uppföljningen har genomförts av:

- Erik Lindell, Furuboda folkhögskola
- Erica Righard, Malmö högskola
- Jens Lejhäll, Västra Götalandsregionen

Stockholm 12 september, 2017

Maria Graner

Generalsekreterare

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	7
1. Inledning	11
Tidigare uppföljningar	11
Uppföljningsuppdraget	12
Genomförande	13
Disposition	14
2. Bakgrund	15
Folkhögskolan som utbildningsform	15
Det civila samhället som röstbärare och utförare av offentliga tjänster	17
Folkbildningen och arbetsmarknadspolitiken	18
Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010–2017	20
3. Lokala förutsättningar för att bedriva kursen	27
Konkurrens, samarbete och marknadsföring	27
Arbetsförmedlingens anvisningar – systemstöd och samarbete	29
Ett föränderligt kursinnehåll	31
4. Organisering, pedagogik och innehåll	35
Nya deltagargrupper – nytt kursinnehåll	35
Nya deltagargrupper och ordinarie verksamhet	37
Kontinuerlig antagning påverkar gruppens dynamik	39
Tre modeller för organisering av kursen	40

5. Kursens betydelse för deltagarna -----	45
Övergång till ordinarie studier -----	45
Etablering på arbetsmarknaden -----	47
Folkhögskolans utbildningsform -----	49
Kontakter med civilsamhället -----	51
6. Avslutande diskussion -----	53
Kursen som uppdragsutbildning och arbetsmarknadsåtgärd -----	53
Kursen som folkbildning och kontaktyta mot civilsamhället -----	59
Frågor att undersöka vidare -----	62
Bilaga 1. Statistik -----	65
Bilaga 2. Projektbeskrivning -----	75
Referenser -----	83

Sammanfattning

Studiemotiverande folkhögskolekurs är en regeringsinsats som startade år 2010 och som bygger på ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Arbetssökande anvisas till kurserna, som pågår i tre månader. Syftet är att motivera till fortsatta studier. Fram till och med 2016 har 25 000 personer gått kursen, varav de flesta är ungdomar under 25 år.

Rapporten presenterar resultatet av en kvantitativ och kvalitativ uppföljning. Den svarar på frågor om hur vi kan förstå Studiemotiverande folkhögskolekurs som uppdragsutbildning, som arbetsmarknadsåtgärd, som kontaktyta mot civilsamhället och som folkbildning. Uppföljningen analyserar hela implementeringsprocessen, från riksdagsbeslut till mötet mellan deltagarna och pedagoger. Nedan presenteras en sammanfattning per kapitel.

Kapitel 1. Inledning: Rapporten inleds med en redogörelse för hittills genomförda uppföljningar och utvärderingar. Detta visar att Studiemotiverande folkhögskolekurs värderas högt av deltagarna. En effektutvärdering från Arbetsförmedlingen år 2015 visar att deltagarna går vidare till fortsatta studier i högre utsträckning än jämförelsegruppen.

I inledningskapitlet presenteras även uppföljningens uppdrag och disposition.

Kapitel 2. Bakgrund: Folkbildningens särart utgör grunden för den politiska viljan bakom Studiemotiverande folkhögskolekurs. Det finns en vilja att i högre grad involvera civilsamhället, och det finns en särskild tilltro till folkhögskolan som utbildningsform.

Regeringen har vid flera tillfällen under de senaste decennierna riktat särskilda insatser till folkbildningen. Insatserna har ofta haft koppling till hög strukturell arbetslöshet inom olika grupper i befolkningen. Folkhögskolornas ordinarie verksamhet finansieras till skillnad från uppdragsutbildningarna av

folkbildningsanslaget och hanteras av Folkbildningsrådet med relativt stor frihet, medan uppdragsutbildningarna ofta involverar fler myndigheter och har annan styrning från statens sida.

Ofullständig gymnasieutbildning är en riskfaktor för långtidsarbetslöshet. Målgruppen för den studiemotiverande kursen var inledningsvis arbetsökande ungdomar, men omfattar nu alla arbetsökande oavsett ålder som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning.

År 2016 nyttjade Arbetsförmedlingen 47 procent av de avtalade platserna.

Kapitel 3. Lokala förutsättningar att bedriva kursen: Arbetsförmedlingen anvisar arbetsökande till kursen. Den låga anvisningsfrekvensen kan leda till en konkurrenssituation mellan folkhögskolorna och med andra utförare. För att rekrytera deltagare är folkhögskolornas samarbete med lokal arbetsförmedling och andra folkhögskolor avgörande.

Studiemotiverande folkhögskolekurs är en regeringsinsats och följer därför inte Arbetsförmedlingens rutiner som används vid övrig upphandlad verksamhet. Enligt intervjuade arbetsförmedlare finns det problem med nuvarande systemstöd. Detta kompenseras delvis av personliga och kontinuerliga relationer mellan folkhögskolan och lokalt arbetsförmedlingskontor. Med detta arbetssätt blir personalomsättningen inom Arbetsförmedlingen ett problem.

Kapitel 4. Organisering, pedagogik och innehåll: Kursen påverkas av att nya målgrupper anvisas. Andelen äldre och andelen deltagare med svaga kunskaper i svenska har ökat. Anpassning till nya målgrupper kan enligt uppföljningen leda till att kurserna skiljer sig mer eller mindre från allmän kurs, och att det blir mindre självklart att knyta folkhögskollärare till kursen.

Vid de folkhögskolor som besökts har utvärderarna urskilt tre modeller som beskriver tre principiellt olika upplägg av kursen. Här beskrivs hur kursen bemannas, kopplingar med övrig ordinarie folkhögskolekursverksamhet, näringsliv och föreningsliv. Modellerna ser även ut att påverka vad den mest naturliga fortsättningen för deltagarna efter kursslut blir.

Kapitel 5. Kursens betydelse för deltagarna: Insatsens målbeskrivning har uppnåtts, 35 procent av målgruppen 16 till 24 år har efter en avslutad studiemotiverande kurs fortsatt studera, och motsvarande siffra för de som fyllt 25 år

och äldre är 23 procent. Arbetsförmedlare, rektorer och deltagare bekräftar att kursen motiverar till fortsatta studier. Uppföljningen visar på skillnader, när det gäller procentuell andel som studerar vidare, mellan olika målgrupper.

Ungefär hälften av kursdeltagarna mellan 16 och 24 år har erhållit förvärvsinkomst samma år som de gick en studiemotiverande kurs. Tre år senare har andelen ökat till cirka 70 procent. Statistik visar att deltagare under 25 år snabbare får förvärvsinkomst än deltagare som är 25 år och äldre.

Folkhögskolemiljön och tryggheten med pedagogerna lyfts fram som anledningar till att man som deltagare upplever att man vuxit som människa och till att det känns mer accepterat att ta plats, ställa frågor och diskutera. Sammantaget har de deltagare som intervjuats varit positiva till folkhögskolan som utbildningsform.

Kapitel 6. Avslutande diskussion: Arbetsförmedlare tenderar att se kursen som en arbetsmarknadsåtgärd bland många andra, medan folkhögskolorna oftare beskriver den som ett gemensamt uppdrag som bygger på ett samarbetsavtal. Intervjuerna visar att det i första hand är folkhögskolorna som tar initiativ till samverkan.

År 2016 har Arbetsförmedlingen utnyttjat knappt hälften av de avtalade platserna. En arbetsförmedlare som saknar personlig kunskap om den studiemotiverande kursen kan ha svårt att känna till dess fördelar, då systemstödet inte är anpassat efter insatsen.

En konsekvens av den låga nyttjandegraden kan vara att skolornas intresse att engagera sig i de studiemotiverande kurserna minskar. De senaste årens låga nyttjandegrad har inneburit en mindre förutsägbarhet för folkhögskolorna.

Studiemotiverande folkhögskolekurs fungerar som ett fönster mot nya målgrupper som kanske inte har någon tidigare erfarenhet av folkbildning. Samtidigt kan kursens utvidgade målgrupp riskera att försvaga kursens identitet.

Med dagens förutsättningar, det vill säga med osäkerhet över gruppstorlek och deltagarsammansättning, verkar det vara en fördel att bedriva kursen mer frikopplad från skolornas övriga verksamhet. Det finns risker med sådana upplägg som till exempel ökad spänning mellan lärarlagen, att deltagarna kan få en känsla av att de inte tillhör den "riktiga" folkhögskolan och i vissa fall kan resultatet bli att kursen inte blir helt folkbildningsmässig. När den studiemotiverande kursen genomförs där huvuddelen av ordinarie verksamheten bedrivs, uppstår fler kontaktytor deltagare emellan, och folkhög-

skolans profil och kursens inriktning blir tydligare för den studiemotiverande kursens deltagare.

Vid folkhögskolor med uppdragsutbildningarna som vuxit snabbt kan det vara en utmaning att behålla sin identitet som folkhögskola. De flesta intervjuade rektorerna anser att de har en beredskap att hantera denna balansgång.

Uppföljningen visar på att kopplingen mellan Studiemotiverande folkhögskolekurs och civilsamhället kan utvecklas och användas mer.

Vid alla besökta folkhögskolor finns en positiv bild av folkhögskolans arbetssätt. Många av de intervjuade deltagarna menar att man äntligen hittat en skolform som fungerar. ■

1 Inledning

Folkbildningsrådet initierade under 2016 två parallella uppföljningar; Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs vid folkhögskola. I denna rapport presenteras uppföljningen av den studiemotiverande kursen.

Studiemotiverande folkhögskolekurs är en tre månader lång kurs för arbetssökande. Insatsen bygger på ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet samt mellan lokala arbetsförmedlingskontor och enskilda folkhögskolor. Arbetsförmedlingen anvisar deltagare till kursen som genomförs på och av folkhögskolorna. Studiemotiverande folkhögskolekurs bygger på folkhögskolans pedagogik, arbetssätt och metoder och den syftar till att motivera den arbetssökande till ordinarie studier.

Den studiemotiverande kursen har funnits sedan år 2010 och har i etapper utökats både beträffande volym och målgrupp. När den startade var målgruppen ungdomar 16–24 år som var inskrivna i Jobbgarantin för ungdomar (UGA) och som saknade fullständiga grund- eller gymnasiebetyg. Idag är målgruppen samtliga arbetssökande som fyllt 16 år och som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning.¹ Sedan år 2016 är det en permanent insats hos Arbetsförmedlingen.

Denna uppföljning av insatsen har en bred ansats och bygger på analys av intervjuer, statistik och dokument. Nedan presenterar vi tidigare uppföljningar, hur gällande uppföljningsuppdrag var formulerat och hur uppföljningen genomfördes samt rapportens disposition.

TIDIGARE UPPFÖLJNINGAR

Folkbildningsrådet har följt upp Studiemotiverande folkhögskolekurs varje år sedan den startade. Dessa uppföljningar bygger på statistik, enkätunder-

1 Insatsens formella namn enligt *Förordning om arbetsmarknadspolitiska program* (SFS 2000:634) är "folkhögskoleutbildning i studiemotiverande syfte".

sökningar bland kursdeltagarna och kompletterande fokusgruppsintervjuer. Sammantaget visar uppföljningarna att den studiemotiverande kursen värderas högt av deltagarna.² Arbetsförmedlingens effektutvärdering av Studiemotiverande folkhögskolekurs från 2015 visar att kursdeltagarna går vidare till ordinarie studier i högre utsträckning än den jämförelsegrupp som också ingick i studien.³

År 2013 genomförde Folkbildningsrådet en undersökning bland folkhögskolans deltagare som även inkluderade deltagare i de studiemotiverande kurserna. Undersökningen visade bland annat att deltagare i studiemotiverande kurs delvis skiljer sig från deltagarna på folkhögskolornas allmänna och särskilda kurser. De har kortare formell utbildning, är yngre och är i högre utsträckning män. Nästan alla intervjuade anser att studierna på folkhögskola har förbättrat deras förutsättningar på arbetsmarknaden och att de har fått ett större självförtroende.⁴

UPPFÖLJNINGSUPPDRAGET

Folkbildningsrådet har formulerat en projektbeskrivning där uppföljningsuppdraget definieras. En och samma projektbeskrivning gäller för uppföljningen av Studiemotiverande folkhögskolekurs och för den parallella uppföljningen av Etableringskurs på folkhögskola.

Enligt uppdraget ska uppföljningen beakta regeringens och Arbetsförmedlingens målbeskrivningar för Studiemotiverande folkhögskolekurs samt utgå från följande fyra dimensioner:

- Kursen sedd som uppdragsutbildning på folkhögskola
- Kursen sedd som arbetsmarknadsåtgärd på folkhögskola
- Kursen sedd som kontaktyta mot civilsamhället
- Kursen som folkbildning

Dessa dimensioner ska belysas ur deltagarens, folkhögskolans och Arbetsförmedlingens perspektiv. Vidare ska uppföljningen innehålla en analys av samhällseffekterna av Studiemotiverande folkhögskolekurs med särskilt fokus på statens syften med stödet till folkbildningen och på kursens betydelse för deltagarnas etablering i samhället. Projektbeskrivningen presenteras som bilaga 2.

2 Folkbildningsrådets uppföljningar av Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010–2015.

3 Arbetsförmedlingens 2015.

4 Olofsson och Germundsson 2015.

GENOMFÖRANDE

Arbetet med materialinsamlingen till de båda uppföljningarna har skett på ett sammanhållet sätt. Det insamlade materialet är både kvantitativt och kvalitativt.

Statistik gällande fördelning av kursplatser, antal anvisade deltagare och genomströmning har samlats in från Arbetsförmedlingen, Folkbildningsrådet och Statistiska centralbyrån (SCB).

Intervjuer har skett med deltagare, lärare och ledning på tio folkhögskolor, dessutom har enbart ledningen intervjuats på ytterligare två folkhögskolor. Från Arbetsförmedlingen har arbetsförmedlare, chefer och strateger i tre städer intervjuats. Sammantaget har 102 personer intervjuats; 92 från folkhögskolorna och tio från Arbetsförmedlingen. De flesta intervjuerna har varit individuella och nästan alla har spelats in och transkriberats.⁵

Intervjuerna med personer i ledningsposition och lärare på folkhögskolorna har i vissa fall handlat om både Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs på folkhögskola, och i andra fall endast om en av kurserna. Uppföljningen av den studiemotiverande kursen bygger på intervjuer med 12 (av totalt 15) personer i ledningsposition, 12 (av totalt 28) lärare och 16 (av totalt 59) kursdeltagare. Från Arbetsförmedlingen har totalt tio personer intervjuats, varav sex arbetade med Studiemotiverande folkhögskolekurs.

Urvalet av lärare har gjorts av ledningen på respektive folkhögskola. Urvalet av deltagare har i vissa fall utgjorts av samtliga närvarande, i andra fall har alla intresserade deltagare fått delta och ibland har lärarna utsett vilka som ska delta.⁶

I urvalet av folkhögskolor har hänsyn tagits till den geografiska spridningen i landet. Uppföljningen omfattar folkhögskolor i både storstad och på landsbygden, samt folkhögskolor med olika slags huvudmän, det vill säga både rörelseägda och offentligägda. I urvalet har ingått folkhögskolor med skilda erfarenheter av Studiemotiverande folkhögskolekurs. Detta betyder att av de besökta skolorna har någon haft kurserna länge och i stor omfattning, medan andra har drivit dem under kort tid eller i ringa omfattning.

Uppföljningen vilar även på analyser av policy- och styrdokument, exempelvis budgetpropositioner, regleringsbrev till Arbetsförmedlingen och riktlinjer

5 Vid ett par tillfällen har intervjupersonen inte velat bli inspelad och någon gång har det varit problem med inspelningsutrustningen. Vid dessa tillfällen har minnesanteckningar förts.

6 Under besöken på folkhögskolorna var frånvaron bland kursdeltagare ibland hög. Enligt uppgifter från skolan kunde anledningen till frånvaron vara studiebesök, sjukfrånvaro eller andra icke kända orsaker. Motsvarande bortfallsproblematik stötte vi inte på i uppföljningen av Etableringskurs på folkhögskola.

till Folkbildningsrådet, samarbetsavtal mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet samt Folkbildningsrådets beslutsdokument och promemorior.

Materialet – statistik, intervjuer och dokument – har bearbetats i sin helhet utifrån projektbeskrivningens frågeställningar. Bearbetningen av materialet har lett fram till ett antal teman som på olika sätt belyser den Studiemotiverande folkhögskolekursen sedd som uppdragsutbildning, som arbetsmarknadsåtgärd, som kontaktyta mot civilsamhället samt som folkbildning ur deltagarnas, folkhögskolans och Arbetsförmedlingens perspektiv.

DISPOSITION

Rapporten består, utöver detta inledande och ett avslutande kapitel, av ett bakgrundskapitel och tre tematiska kapitel.

Kapitel 2, *Bakgrund*, handlar om folkhögskolan som utbildningsform, folkbildningens roll inom civilsamhällspolitiken och den ökande tendensen att genomföra uppdragsutbildning på folkhögskola. Här beskrivs även mötet mellan folkbildning och arbetsmarknadspolitik. Kapitlet ger en kortfattad beskrivning av bakgrunden till den studiemotiverande kursen och hur den har förändrats mellan åren 2010 och 2017. Detta bakgrundskapitel bygger i huvudsak på dokumentanalys men också på statistik från framförallt Folkbildningsrådet.

I kapitel 3, *Lokala förutsättningar för att bedriva kursen*, presenteras det första temat som belyser folkhögskolornas olika lokala förutsättningar för att bedriva Studiemotiverande folkhögskolekurs. Detta tema bygger främst på statistik över tilldelade och använda platser samt intervjuer med folkhögskolornas ledningar och med arbetsförmedlare.

Kapitel 4, *Organisering, pedagogik och innehåll*, handlar om folkhögskolornas utformning och genomförandet av Studiemotiverande folkhögskolekurs. Kapitlet bygger huvudsakligen på intervjuer med kursdeltagare, lärare och ledningspersonal på folkhögskolorna.

Deltagarnas erfarenheter, och kursens betydelse för deltagarna, redovisas med stöd av två typer av material; statistiskt material från Arbetsförmedlingen och Statistiska Centralbyrån, SCB, och intervjuer med deltagare. Detta sista tema återfinns i kapitel 5, *Kursens betydelse för deltagarna*.

Rapportens sista kapitel är en avslutande diskussion där uppföljningens resultat sammanfattas och diskuteras i relation till de dimensioner och perspektiv som anges i projektbeskrivningen. ■

2 Bakgrund

Civilsamhällets betydelse inom välfärdspolitiken har stärkts över tid. I takt med denna utveckling har också folkbildningen fått en större roll. Studiemotiverande folkhögskolekurs är ett exempel på denna utveckling.

Arbetslöshet i allmänhet och ungdomsarbetslösheten i synnerhet är aktuella samhällsfrågor. Samtidigt som den generella arbetslösheten har sjunkit har många av dem som står längst ifrån arbetsmarknaden blivit kvar i arbetslöshet.⁷ Det handlar främst om unga utan gymnasieexamen, personer med funktionsnedsättning samt unga och äldre med utländsk bakgrund.

I detta sammanhang, tillsammans med ökad tilltro till folkbildningen och ökat behov av riktade insatser, har Studiemotiverande folkhögskolekurs kommit att få en viktig roll – och uppdraget har dessutom utvidgats med tiden.

Detta kapitel beskriver folkhögskolan som utbildningsform, hur synen på det civila samhällets roll i samhället förändrats under senare år, hur folkbildningens betydelse inom arbetsmarknadspolitiken stärkts över tid och hur Studiemotiverande folkhögskolekurs vuxit fram och förändrats under perioden 2010–2016.

FOLKHÖGSKOLAN SOM UTBILDNINGSFORM

Folkhögskolan är en utbildningsform utanför det formella utbildningssystemet med stor självständighet. Utbildningsformen omfattas inte av skollagen utan folkhögskolan är fri att själv lägga upp studieplaner och kurser. Ytterst är det folkhögskolans styrelse som är ansvarig för verksamheten. Det är mot denna bakgrund utbildningsformen ofta beskrivs som fri.

Utbildningsformens frivillighet ligger i att det är deltagarna själva som fritt och aktivt söker utbildning och väljer folkhögskola utifrån sina intressen och behov. Folkhögskolan kännetecknas av demokratiska arbetssätt och

7 Arbetsförmedlingen (2016)

deltagarnas inflytande. Historiskt har folkhögskolorna en nära anknytning till de traditionella folkrörelserna, och dess folkbildningsarbete bygger på en strävan att påverka och förändra samhället.

På folkhögskolorna ryms en mängd olika verksamhetsformer, profiler, inriktningar och ämnen. Merparten av skolorna har sin förankring i folkrörelser och civilsamhället, och den relativa friheten från statlig styrning ger folkhögskolorna möjlighet att utforma verksamheten utifrån sina skilda profiler och idémässiga bakgrunder.

Bilden av folkhögskolorna är att det är en plats med starka kopplingar till folkrörelser och civilsamhället och som tar stor hänsyn till deltagarnas behov. En plats där studierna bygger på nära samverkan mellan deltagarna och lärarna samt deltagarna emellan, och genomförs i mindre grupper – ofta i tvärvetenskapliga former där teori och praktik blandas.⁸ Detta alternativa synsätt på pedagogik har ibland kallats folkbildningens särart och har bland annat diskuterats i den statliga utredningen *Folkbildningens samhällsvärden*. Där anges att ”särartstanken utgår vanligen från idén om folkbildningens frihet och frivillighet, samt dess alternativa synsätt på pedagogik och verksamhet jämfört med de som tillämpas inom det formella utbildningssystemet”.⁹

Det är denna särart som utgör grunden för den politiska viljan bakom den studiemotiverande kursen. Det finns en politisk vilja att i högre grad involvera civilsamhället och det finns en särskild tilltro till folkhögskolan som utbildningsform.

Att behålla denna särart, när en stor del av verksamheten styrs av uppdrag, är av central betydelse för folkbildningen. Enligt utredningen har särartstanken sannolikt fått ökad betydelse i takt med att det formella utbildningsväsendet byggts ut och tagit över uppgifter som tidigare omfattades av folkbildningen. Men utvecklingen är inte entydig. Det finns å ena sidan ökad mångfald inom det formella utbildningssystemet som idag omfattar allt fler olika inriktningar. Samtidigt finns det en ökad tendens till konkurrens mellan och marknadsanpassning av utbildningsinsatser även inom folkbildningen.¹⁰

8 Se t ex *Statsbidrag till folkhögskolor 2017. Villkor och fördelningskriterier*.

9 SOU 2012:72 *Folkbildningens samhällsvärden*, s. 27.

10 Se diskussion i SOU 2012:72 *Folkbildningens samhällsvärden*. En ny modell för statlig utvärdering.

DET CIVILA SAMHÄLLET SOM RÖSTBÄRARE OCH UTFÖRARE AV OFFENTLIGA TJÄNSTER

Folkbildningens ökade betydelse inom arbetsmarknadspolitiken kan ses som en del av en allmän trend där det civila samhället i allt större utsträckning involveras som utförare av välfärdstjänster. I en svensk kontext har rollen som välfärdsproducent tillkommit på senare tid – av tradition har svenskt civilsamhälle varit mer av röstbärare med en stark folkrörelseanknytning. Detta är något som ändrats de senaste årtiondena.¹¹

Civilsamhället utgör en brokig arena med rötter i människors engagemang i föreningsliv och politik. Folkbildningen, som är en del av civilsamhället, har traditionellt haft tre funktioner i samhället som alla på olika sätt kan kopplas till röstbärrollen: som folkrörelseorgan i nära anslutning till medlemsorganisationer och huvudmän, som vuxenutbildare och som kulturbärare.

När civilsamhället idag lyfts fram i politiska sammanhang handlar det ofta både om dess betydelse för demokrati, samhällsengagemang och medborgarinflytande och om rollen som utförare av offentliga tjänster. Ett sätt att uttrycka denna förändrade syn på civilsamhället visas i propositionen *En politik för det civila samhället*:

I Sverige har dock folkrörelserna av tradition varit mer inriktade på att fungera som röstbärare och opinionsbildare än i andra europeiska länder, där en större andel av organisationer inom det civila samhället arbetar med social service. Nu pågår en utveckling där allt fler organisationer inom det svenska civila samhället utför service och tjänster till medlemmar och allmänhet. Detta ökar mångfalden i utbudet av välfärdstjänster. Samtidigt måste effektivitet, rättssäkerhet och en likvärdig service i hela landet garanteras.¹²

Inom folkbildningsområdet har riksdag och regering ofta tillämpat en försiktig styrning, på ”armlängds avstånd”. Folkbildningen är fri från statlig detaljreglering och frivillig i bemärkelsen att det är en icke-obligatorisk utbildningsform. Statens styrning av folkbildningen sker genom målet för folkbildningspolitiken och genom de fyra syftena med det statliga folkbildningsanslaget.

¹¹ Wijkström och Lundström (2002).

¹² Prop. 2009/10:55, s. 186.

Enligt syftena ska folkbildningen:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.¹³

Ambitionen att involvera folkbildningen som utförare av offentliga tjänster kan ses som en del i en förändrad civilsamhällspolitik. Detta innebär att den traditionella styrningen på ”armlängds avstånd” kombineras med upphandlingar och uppdrag. Detta gäller en stor del av de extra anslag som regeringen tilldelat folkhögskolor och studieförbund de senaste åren.

Det som skiljer uppdragsutbildningarna från folkhögskolornas ordinarie verksamhet är att medan den ordinarie verksamheten finansieras med folkbildningsanslaget och hanteras av Folkbildningsrådet med relativ stor frihet, så involverar uppdragsutbildningarna ofta fler myndigheter. De styrs och regleras också på andra sätt från statens sida – exempelvis avseende vilka deltagare som ska ta del av insatserna och insatsernas utformning och innehåll.

FOLKBILDNINGEN OCH ARBETSMARKNADSPOLITIKEN

Det är inget nytt fenomen att folkbildningen engageras i arbetsmarknadspolitiken. Regeringen har vid flera tillfällen under de senaste decennierna riktat särskilda insatser till folkbildningen: Kunskapslyftet (1997), Särskild utbildningsinsats inom aktivitetsgarantin, SAGA, (2002), Vägen in i arbetslivet, VIA, (2005), Studiemotiverande folkhögskolekurs (2010), Etableringskurs på folkhögskola (2014) och Svenska från dag ett (2016).

Dessa insatser har ofta haft koppling till hög strukturell arbetslöshet inom olika grupper bland befolkningen. Sedan 1990-talet har dessutom utbildningspolitiken knutits starkare till arbetsmarknadspolitiken för att rusta arbetslösa personer som bedöms stå långt från arbetsmarknaden.¹⁴ Folkbildningen, kanske framför allt folkhögskolan som utbildningsmiljö och utbildningsform, har ansetts svara väl mot de behov som insatsernas målgrupper har.

¹³ SFS 2015:218 om statsbidrag till folkbildningen.

¹⁴ Dua (2016), s. 34.

Arbetslösheten bland unga får ofta stort utrymme i den offentliga debatten och alla regeringar har de senaste årtiondena genomfört satsningar för att få ner ungdomsarbetslösheten. Såväl Arbetsförmedlingen och kommunerna som civilsamhället engageras i arbetet med att få fler i arbete och studier.¹⁵ Arbetsförmedlingen har myndighetsansvaret för genomförandet av den nationella arbetsmarknadspolitiken. Sedan december 2014 finns även *Delegationen unga till arbete* (Dua) och 2015 inrättades *Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar* (UVAS). Båda dessa är regeringsuppdrag som på olika sätt syftar till att förbättra och samordna de åtgärder som riktar sig till arbetslösa ungdomar. Sedan februari 2017 har Dua dessutom fått ett utökad uppdrag att även omfatta nyanländas etablering på arbetsmarknaden.¹⁶

Till detta kan både *Europeiska socialfonden* samt EU:s *Sysselsättningsinitiativ* tillfogas, vars projektbidrag inneburit en rad olika arbetsmarknadsprojekt där ungdomsarbetslösheten stått i fokus.^{17 18}

De senaste åren har såväl arbetslösheten generellt som ungdomsarbetslösheten sjunkit. Alla grupper har dock inte gynnats av konjunkturuppgången. För vissa utsatta grupper har arbetslösheten tvärtom ökat – både i absoluta tal och i relation till övriga i arbetskraften. Andelen arbetslösa med särskilt utsatt ställning uppgick till 72 procent av den totala arbetslösheten 2016.¹⁹ Till särskilt utsatta grupper räknar Arbetsförmedlingen de som:

- är födda utanför Europa
- saknar fullständig gymnasieutbildning
- har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är 55 år eller äldre

För alla dessa grupper gäller att kort utbildningsbakgrund ytterligare ökar risken för långtidsarbetslöshet.²⁰

¹⁵ Ibid, s. 6.

¹⁶ Dir. 2017:20. Tilläggsdirektiv till Delegationen för unga till arbete.

¹⁷ Svenska ESF-rådet (2016), s. 6. I mars 2016 hade 43 procent av programperiodens alla beviljade projektmedel tilldelats olika ungdomsprojekt (åldern 16–24 år).

¹⁸ Tre av de utmaningar som OECD-studien (2016) *Investing in Youth, Sweden* lyfter fram, är att gymnasieutbildning är viktigare i Sverige än i övriga OECD-länder för att minska risken av att hamna i utanförskap, att unga migranter är särskilt utsatta samt att barn till kortutbildade med låga inkomster har en högre sannolikhet att själva leva i fattigdom även som vuxna i Sverige än genomsnittet i OECD-länderna. Rapporten lyfter fram folkhögskolan i allmänhet och Studiemotiverande folkhögskolekurs i synnerhet, som lyckade exempel för att motverka dessa utmaningar och motivera till vidare studier.

¹⁹ Arbetsförmedlingens (2016), s. 10.

²⁰ Arbetsförmedlingen (2017a). Även Arbetsförmedlingens dokument *Strategi för matchning till jobb genom utbildning*. Dnr. Af-2016/0030 8007, lyfter fram vikten av gymnasieexamen.

För folkhögskolorna har utvecklingen på arbetsmarknaden medfört nya satsningar med uttalad inriktning mot att bryta arbetslöshet, såsom Yrkeskurs för bristyrken och Matchningsinsats, samtidigt som pågående insatser förändrats. Studiemotiverande folkhögskolekurs har till exempel utökats och breddats för nya målgrupper. Under senare år har även uppdrag kopplade till mottagning och etableringen av nyanlända fått ökad betydelse för folkbildningen.

STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS 2010–2017

Studiemotiverande folkhögskolekurs startade 2010 som ett uppdrag från regeringen till Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Ungdomar i åldern 16–24 år som saknade slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan erbjöds en förberedande utbildning på någon av landets folkhögskolor. I budgetpropositionen för 2010 angav regeringen att:

den anpassade pedagogik som används på folkhögskolorna kan vara ett sätt att få ungdomar som inte slutfört en grundskole- eller gymnasieutbildning att återfå motivationen att studera.²¹

Arbetsförmedlingen fick i regleringsbrev för samma år i uppdrag att efter rekvisition utbetala medel motsvarande 4 000 utbildningsplatser till Folkbildningsrådet. Regeringen satte som mål att 800 deltagare skulle gå vidare till fortsatta studier, vilket motsvarade 20 procent av deltagarna.²² Målet höjdes senare till 25 procent, som är den nu gällande målsättningen för insatsen.

Syftet med den studiemotiverande kursen är att deltagaren ska gå vidare till reguljär utbildning, i de flesta fall till att studera vidare på folkhögskolans allmänna kurs eller inom kommunal vuxenutbildning.

Genomförandet av Studiemotiverande folkhögskolekurs regleras i ett samarbetsavtal som upprättats mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Kursen ska pågå i tre månader på heltid. Personer med funktionsnedsättning kan anvisas två perioder, det vill säga sex månader.

Deltagare kan erhålla reseersättning från folkhögskolan för resor till och från skolan. I avtalet mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet

²¹ Prop. 2009/10:1 Utgiftsområde 14, s. 49.

²² Samarbetsavtal avseende genomförande av utbildningsinsatser vid folkhögskolor för ungdomar inom Jobbgarantin för ungdomar (UGA) 2010.

anges vidare att det är Arbetsförmedlingen som beslutar om vilka som ska delta i utbildningen och att folkhögskolan ska upprätta en skriftlig studieplan för varje deltagare.

I avtalet anges också att:

för att höja motivationen hos deltagarna att fortsätta att studera ska verksamheten genomföras i folkhögskolemiljö, där huvuddelen av verksamheten bedrivs.²³

Tanken är alltså att deltagare i den studiemotiverande kursen ska inspireras till vidare studier bland annat genom möten med deltagare och lärare från andra folkhögskolekurser.

Utvidgad målgrupp

Under åren 2010–2017 har regelverken kring Studiemotiverande folkhögskolekurs ändrats, framför allt när det gäller målgruppen. Ändringarna innebär att insatsens målgrupp har utökats från att bara omfatta ungdomar 16–24 år, till att även omfatta äldre:

- 2010 riktades utbildningsinsatsen till de som var inskrivna i Jobbgarantin för ungdomar (UGA) som fyllt 16 men inte 25 år.
- 2011 togs kravet på att vara inskriven i Jobbgarantin för ungdomar bort.
- Från och med 2012 har det funnits möjlighet för deltagarna att få ersättning för resor under sin studietid.
- 2013 utvidgades målgruppen till att även gälla de som fyllt 25 år och som deltog i jobb och utvecklingsgarantin.
- 2014 ändrades kurslängden från tolv till tretton veckor.
- 2016 ändrades målgruppen till arbetssökande som fyllt 16 år och som varken har en gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Personer med funktionsnedsättning kan vid behov anvisas upp till sex månader.²⁴

²³ Samarbetsavtal Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen 2016. I Arbetsförmedlingens handläggarstöd lyfts också denna aspekt fram: "Det är folkhögskolans specifika lärandeform och miljö som möjliggör goda resultat. Därför ska deltagaren delta i kursen på plats i *folkhögskolans lokaler*." (Arbetsförmedlingens handläggarstöd. Folkhögskoleutbildning i studiemotiverande syfte. Arbetsförmedlingen, Enheten tjänster och program, beslutsdatum 2016-10-27, vår kursivering, s. 4).

²⁴ Samarbetsavtal mellan Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen åren 2010 till 2017.

Ändringarna har inneburit att även andelen nyanlända deltagare har ökat. Fler män än kvinnor anvisas till kurserna, något som delvis kan förklaras med att män är arbetslösa i högre grad än kvinnor.²⁵ Under 2016 utgjorde andelen utrikes födda totalt 30 procent av alla deltagare, vilket är en ökning med 10 procentenheter jämfört med 2015. Andelen utrikes födda var 51 procent i den äldre deltagargruppen, motsvarande siffra bland ungdomarna var 22 procent.

Tabell 1. Antal deltagare samt ålders- och könsfördelning bland deltagarna (andel i procent) år 2010–2016

ÅR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antal deltagare	2 073	2 384	3 888	5 167	4 706	3 543	3 290
Andel 16–24 år	100	100	100	84	83	83	72
<i>Varav kvinnor</i>	42	44	42	39	39	40	39
<i>Varav män</i>	58	56	58	61	61	60	61
Andel 25 år och äldre				16	17	17	28
<i>Varav kvinnor</i>				52	48	54	50
<i>Varav män</i>				48	52	46	50

Källa: Folkbildningsrådet

Insatsen har som övergripande mål att fler ska övergå till ordinarie studier. Detta motiveras med att ofullständig gymnasieutbildning är en överhängande riskfaktor för långtidsarbetslöshet. Av kursdeltagarna år 2016 saknar 93 procent av ungdomarna i åldern 16–24 år och 88 procent av deltagarna som är 25 år eller äldre fullständig gymnasieutbildning. I gruppen som är 25 år eller äldre är det 36 procent som ej avslutat grundskolan. Det är dubbelt så stor andel jämfört med gruppen 16–24 år.

Tabell 2. Deltagarnas utbildningsbakgrund år 2016 (andelar i procent)

MÅLGRUPP	EJ SLUTFÖRT GRUNDSKOLA	MED GRUNDSKOLA	OFULL- STÄNDIGT GYMNASIUM	MED 2-ÅRIGT GYMNASIUM	MED 3-ÅRIGT GYMNASIUM ELLER MER
16–24 år	16	17	60	2	5
25 år och äldre	36	16	36	5	7

Källa: Folkbildningsrådet

²⁵ Arbetsförmedlingen (2016).

Utökad antal studieplatser och fördelning

Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen sluter årliga avtal om hur många platser som Studiemotiverande folkhögskolekurs ska omfatta totalt i landet.

I avtalet mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet anges att:

fördelning av platser ska baseras på behoven på arbetsmarknaden och utifrån Arbetsförmedlingens statistik över ungdomsarbetslösheten i respektive län och sökandesammansättningen.²⁶

De enskilda folkhögskolorna ansöker om platser hos Folkbildningsrådet. Inför sin ansökan ska folkhögskolan förankra med den lokala arbetsförmedlingen hur många platser man bör ansöka om, det vill säga hur stort det lokala behovet är. Folkbildningsrådet fördelar därefter platser utifrån folkhögskolornas ansökningar.

Under ett år fördelar och omfördelar Folkbildningsrådet platserna i flera omgångar. Enligt de underlag som studerats inom ramen för denna uppföljning så utgörs grunden för fördelningen av platser av sökandesammansättningen, det vill säga folkhögskolornas äskanden om studieplatser. Det går inte utifrån dessa underlag att svara på hur Arbetsförmedlingens statistik har använts vid fördelningen eller i vilken utsträckning som folkhögskolorna faktiskt förankrat sina ansökningar om platser med lokala arbetsförmedlingar.²⁷

Efter att platserna har fördelats anvisar den lokala arbetsförmedlingen deltagare till respektive folkhögskola. Nyttjandegraden, det vill säga kvoten mellan antalet avtalade platser och antalet deltagare som Arbetsförmedlingen faktiskt anvisat, har varierat över tid. De senaste åren har nyttjandegraden minskat och 2016 uppgick den till 47 procent.

26 Samarbetsavtalen mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet åren 2010–2015 samt 2017 innehåller likartade skrivningar.

27 Arbetsförmedlingens tolkning av regelverket är att "Statistik över arbetssökande per län är vägledande vid fördelning av platser." (se Arbetsförmedlingens handläggarstöd, s. 3). I takt med att nyttjandegraden och antalet ansökta platser för kursen minskar, blir detta ett mindre problem. Gällande Folkbildningsrådets fördelning av kursdeltagarveckor mer generellt, så presenterar Statskontoret en kritik som framförts av en del folkhögskolerektorer. Den handlar om bristande transparens, oskrivna regler och otydliga fördelningsprinciper. Jfr Statskontoret (2017) *Folkbildningen, En utvärdering utifrån syftena med statsbidraget. Lägesbeskrivning* s. 52.

Tabell 3. Antal ansökta, avtalade, fördelade och nyttjade platser samt antalet folkhögskolor som gett kursen år 2010–2017

ÅR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Platser som avtalats mellan Arbetsförm. och Folkbildningsrådet	4000	4000	4000	8000	8000	6000	7000	7000
Platser som folkhögskolorna sökt	4 068	3 791	5 114	8 393	8 450	7 185	6 214	5 690
Platser som fördelats till folkhögskolorna	3 918	3 791	3 991	7 190	7 999	6000	6 214	5 690
Deltagare som anvisats och deltagit i minst 10 kursdagar	2 073	2 384	3 888	5 167	4 706	3 543	3 290	---
Folkhögskolor som ger kursen	95	80	106	121	117	109	96	---

Källa: Folkbildningsrådet

Även antalet utförande folkhögskolor har sjunkit, från en topp på 121 skolor år 2013 till 96 skolor år 2016. I genomsnitt redovisade varje folkhögskola 34 deltagare i den studiemotiverande kursen 2016 men antalet deltagare vid de enskilda folkhögskolorna varierar starkt.

Extra platser på allmän kurs

Som ett resultat av satsningen med Studiemotiverande folkhögskolekurs anförde Folkbildningsrådet i *Budgetunderlag 2011–2013* att regeringen borde avsätta extra medel till allmän kurs för de deltagare som motiverats att studera vidare genom insatsen.

I budgeten för år 2013 avsatte regeringen extra medel motsvarande 1000 platser på allmän kurs. I budgetpropositionen för år 2013 angavs att de extra studieplatserna var avsedda för deltagare som gått studiemotiverande kurs:

Regeringen anser därför att de särskilda studiemotiverande kurser som ges inom folkhögskolan för arbetslösa ungdomar som varken har grundläggande högskolebehörighet eller har gymnasieexamen bör förlängas t.o.m. 2014.

Dessa ungdomar bör även erbjudas möjlighet till fortsatt utbildning på folkhögskolans allmänna kurs, varför antalet utbildningsplatser på folkhögskolans allmänna kurs bör utökas under 2013 och 2014.²⁸

De extra platserna har utökats under perioden 2014–2017. Kopplingen till den studiemotiverande kursen ströks år 2015 och i 2016 års budgetproposition anges att:

Folkhögskolan är en viktig del av kunskapslyftet. I enlighet med vad som aviserades i vårändringsbudgeten 2015 föreslår regeringen nu att medel avsätts inom ramen för kunskapslyftet för motsvarande 2 000 nya utbildningsplatser på folkhögskolans allmänna kurs fr.o.m. 2016 [...] Syftet är att möjliggöra fortsatta studier för såväl de som har gått folkhögskolans studiemotiverande kurs eller etableringskurs för nyanlända, som för övriga personer som t.ex. saknar grundläggande utbildning eller befinner sig i sysselsättningsfasen.²⁹

Initialt fördelade Folkbildningsrådet extraplatserna efter volymen på Studiemotiverande folkhögskolekurs vid respektive folkhögskola. Från år 2015 används andra fördelningsprinciper.³⁰ ■

28 Prop. 2012/2013 Utgiftsområde 17, sid. 23.

29 Prop. 2015/16:1.

30 Se Statsbidrag, preliminär fördelning av 3 000 extra platser till folkhögskolorna 2016. Folkbildningsrådet, Styrelsemissiv 2015-12-16.

3 Lokala förutsättningar för att bedriva kursen

Avtal och överenskommelser mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet anger de övergripande förutsättningarna för den studiemotiverande kursen. Det är dock på det lokala planet som arbetssökande anvisas, lärare knyts till kursen och kurserna genomförs.

I detta kapitel beskrivs kursen med utgångspunkt i lokala förutsättningar; Arbetsförmedlingens hantering, samarbete och konkurrens mellan olika folkhögskolor och kontaktytorna mellan folkhögskolorna och den lokala arbetsförmedlingen.

KONKURRENS, SAMARBETE OCH MARKNADSFÖRING

Eftersom det är den lokala arbetsförmedlingen som anvisar deltagare till kursen så avgörs folkhögskolornas faktiska resursfördelning på lokal nivå. Folkbildningsrådets fördelning av platser sätter en övre gräns för hur många platser varje folkhögskola får finansiering för, men omfördelningar och underutnyttjade kursplatser gör att volymbegränsningarna i praktiken utgörs av Arbetsförmedlingens anvisningar.³¹

Under år 2016 nyttjades endast 47 procent av de avtalade platserna.³² Detta innebär att de flesta av de skolor som anordnar studiemotiverande kurser både hade beredskap och resurser för att ta emot betydligt fler deltagare. Den låga nyttjandegraden kan leda till en konkurrenssituation mellan folkhögskolor på orter där det finns flera folkhögskolor som inte fyller sina platser, och där var och en av folkhögskolorna försöker rekrytera flera deltagare via Arbetsförmedlingen.

³¹ Folkbildningsrådets fördelning anger garanterad finansiering. Om alla platser inte nyttjas vid en skola så finns det möjlighet till omfördelning, vilket innebär att andra folkhögskolor kan få finansiering av studieplatser utöver sin tilldelade volym.

³² Återrapportering Studiemotiverande folkhögskolekurs 2016, Folkbildningsrådet, Dnr 13, 2017, 091.

De här folkhögskolorna kan sägas agera på en marknad där de konkurrerar med andra folkhögskolor om deltagare till studiemotiverande kurs, men också med andra utförare som den lokala arbetsförmedlingen anvisar arbetsökande till. Studiemotiverande folkhögskolekurs utgör en av många åtgärder som Arbetsförmedlingen kan använda sig av. I den situationen kan det bli avgörande för folkhögskolan att ha goda kontakter med den lokala arbetsförmedlingen för att kunna fylla sina platser.³³

Folkhögskolorna har olika förutsättningar att agera på, och har utvecklat olika förhållningssätt till, denna marknad. Det finns skolor som av olika anledningar aldrig har anordnat kursen och skolor som erbjudit den ända sedan starten år 2010. Det finns även skolor där Studiemotiverande folkhögskolekurs tillsammans med andra uppdrag utgör en större del av folkhögskolans budget än den ordinarie statsbidragsfinansierade verksamheten.³⁴

En rektor på en folkhögskola med en omfattande studiemotiverande kursverksamhet menade att folkhögskolorna behöver anamma ett marknadstänkande för att lyckas fylla sina tilldelade platser:

Man måste lägga mycket tid, ganska mycket tid, i början kanske en heltidstjänst för att bygga nätverk. Våga att satsa. Det är exakt samma som vilket företag som helst, att man måste gå in med mycket eget kapital. Och eget kapital betyder att du anställer en person som är målriktad, duktig att samtala med arbetsförmedlarna, marknadsföra folkhögskolans varumärke. Och sen bygga nätverk. Att övertyga arbetsförmedlarna att vi har lösning på de komplexa problem som de har.

På mindre orter, med endast en eller få folkhögskolor, kan den personliga kontakten mellan folkhögskolan och Arbetsförmedlingen vara helt avgörande för möjligheten att finna deltagare till den studiemotiverande kursen.

I regioner med många arbetsförmedlingskontor och många folkhögskolor kan även samarbetet mellan folkhögskolorna bli viktigt i rekryteringen till kursen. Här finns det lite olika strategier. På orter där det finns flera folkhög-

33 I *Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb genom utbildning* tas frågan om samverkan på lokal nivå upp och beskrivs enligt följande: "Det saknas också strukturer för samverkan med den lokala eller regionala folkbildningen." (a.a. sid. 12). Som en utvecklingsåtgärd anges "Ställningstaganden: Arbetsförmedlingen ska organisera lokal och/eller regional strategisk samverkan om utformning av och tillgänglighet till utbildning för arbetslösa med kommuner och folkbildningen." (a.a. sid. 12)

34 Folkbildningsrådet (2016)

skolor har man ibland ett välutvecklat samarbete sedan lång tid som avser Studiemotiverande folkhögskolekurs. En arbetsförmedlare beskriver samarbetet så här:

Ja, i [ortsnamn] så har vi det här nätverket där vi träffas två gånger per termin [...], en gång i kvartalet tror jag det är ungefär, och då är det kontaktpersoner från Arbetsförmedlingarna och kontaktpersoner från folkhögskolan som sitter och pratar. Och då pratar vi också målgrupper, hur vi ska marknadsföra det, hur vi ska tänka. Så vi har det återkommande.

Arbetsförmedlingen och folkhögskolorna har här gemensamma informationsträffar för jobbsökande där skolorna ges möjlighet att presentera sin verksamhet. Vid dessa tillfällen kan de jobbsökande dessutom anvisas direkt till folkhögskolorna. Denna mer organiserade konkurrens innebär att folkhögskolorna inte konkurrerar i kontakterna med Arbetsförmedlingen men däremot i förhållande till de jobbsökande.

ARBETSFÖRMEDLINGENS ANVISNINGAR – SYSTEMSTÖD OCH SAMARBETE

För Arbetsförmedlingen är inte Studiemotiverande folkhögskolekurs som vilket uppdrag som helst, och folkhögskolorna är inte bara en grupp bland många andra utförare av upphandlade utbildningar. Studiemotiverande folkhögskolekurs är inte upphandlad utan ett regeringsuppdrag.³⁵ Detta innebär att Arbetsförmedlingens rutiner när det gäller anvisningar och uppföljningar inte är desamma som för upphandlade utbildningar.

Och vi har leverantörsuppföljningen utifrån de upphandlade uppdragen. Men inom SMF och etablering finns inte motsvarande processer. (Regional strateg, Arbetsförmedlingen)

När det gäller relationen mellan Arbetsförmedlingen och folkhögskolorna så uppstår det bland annat utmaningar som är kopplade till KA-webb, Arbetsförmedlingens systemstöd för anvisningar. Det handlar om att skillnader mellan Studiemotiverande folkhögskolekurs på olika folkhögskolor inte syns,

35 | Arbetsförmedlingens handläggarstöd tydliggörs att "Arbetsförmedlingen och folkhögskolorna har ett gemensamt ansvar för att platserna utnyttjas på bästa sätt." (a.a. s. 3)

det vill säga att skolornas olika profiler och inriktningar på den studiemotiverande kursen inte framgår. Men också om att startdatum och antal platser inte syns, berättar de arbetsförmedlare vi pratat med:

Det är ett problem, och detta är faktiskt ett systemproblem, att när vi ska anvisa någon till folkhögskolan så kan man inte lägga in något startdatum, det finns inget att välja mellan, utan då kommer det upp dagen efter.

I praktiken innebär detta att systemstödet inte kan användas fullt ut som systemstöd för anvisningar till folkhögskolan. Istället måste kontakten mellan arbetsförmedlaren och folkhögskolans personal till stora delar ske via e-post eller telefonkontakt.³⁶ Detta fungerar när det finns personliga relationer mellan arbetsförmedlaren och folkhögskolan, men inte annars. Flera arbetsförmedlare lyfter fram detta som problematiskt.

Frågan om systemstödet kan på sikt bli ett än större problem i takt med att målgruppen vidgas. Detta gäller främst i större städer där arbetsförmedlare från flera olika kontor kan hänvisa deltagare till en och samma folkhögskola. Ju fler arbetsförmedlare som jobbar med insatsen, desto viktigare blir det med ett fungerande anvisningssystem. Det är svårt att upprätthålla personliga relationer mellan flera folkhögskolor och arbetsförmedlingskontor, särskilt om man betänker att det är en relativt hög personalomsättning på många arbetsförmedlingar.

Om man tänker på att målgruppen har öppnats upp på så sätt att alla arbetsförmedlare skall kunna fatta beslut och jobba med det, då är det väldigt många. Och då ser jag att det är en liten kritisk punkt att det inte finns ett systemstöd. (Arbetsförmedlare)

När det gäller anvisningarna av deltagare till kurserna är dessa många gånger beroende av enskilda handläggares kunskap om folkhögskolor, skolornas kompetens och bedömningar. De förmedlare vi har intervjuat har alla haft

36 I Arbetsförmedlingens handläggartöd beskrivs detta utförligt: "Observera att folkhögskolorna inte använder KA Webb och att Folkbildningsrådet endast använder det för att presentera utbildningstillfällena. Du fattar inga beslut om leverantörsavrop (LEV) och folkhögskolorna lämnar inga rapporter via KA Webb...Folkhögskolan kommer därför inte heller att få något automatiskt meddelande om att en person ska börja på skolan. Istället måste du manuellt kopiera Arbetsförmedlingens exemplar av beslutsdokumentet UTA och skicka till folkhögskolan." (a.a. s. 6)

relativt god kännedom om folkhögskolan som utbildningsform. Men så ser det inte ut överallt. Flera av folkhögskolorna har anmärkt att kunskapsnivån bland arbetsförmedlare borde vara bättre. Alla förmedlare känner till exempel inte till att folkhögskolan kan ge behörighet till högskolan och yrkeshögskolan. En rektor säger:

Jag har till och med fått fråga av handläggare då och då, att 'ja det är bra med folkhögskola, men när de ska få en gymnasiekompetens och gå vidare till högskolan, vart ska de gå då?'

Oavsett om det är enskilda folkhögskolor som uppvaktar Arbetsförmedlingen eller om de gör det gemensamt, så pekar alla folkhögskolor i den här undersökningen på att en avgörande framgångsfaktor är just relationen till de lokala arbetsförmedlarna.

Det är en stor personalomsättning på Arbetsförmedlingen, så för många handläggare så är vi nog en åtgärd som alla andra. Och det är därför vi som folkhögskola måste ta vårt ansvar att upplysa om Studiemotiverande folkhögskolekurs för personalen på Arbetsförmedlingen, så att alla blir medvetna. (Ledning, folkhögskola)

Det saknas ett fungerande stöd för att anvisa deltagare till Studiemotiverande folkhögskolekurs. Detta kompenseras, åtminstone i viss grad, av personliga och kontinuerliga relationer mellan folkhögskolan och arbetsförmedlingskontoret. Dessa samarbeten är emellertid känsliga för personalomsättning, och det är många av våra intervjupersoner som lyfter fram den höga personalomsättningen på Arbetsförmedlingen som ett problem. Åtminstone vid de arbetsförmedlingskontor som vi har varit i kontakt med verkar det idag inte finnas någon metod för att bygga upp och bibehålla kompetensen i den egna organisationen. Kompetensen försvinner när den enskilde arbetsförmedlaren slutar.

ETT FÖRÄNDERLIGT KURSINNEHÅLL

På lokal nivå pågår en dialog mellan lokala arbetsförmedlingar och enskilda folkhögskolor om anpassning av kursens innehåll och folkhögskolornas arbets sätt. Det kan exempelvis handla om att hantera förfrågningar från Arbetsförmedlingen om att förlänga kursperioden:

Handläggarna har själva efterfrågat det här eftersom man upplever det som ett problem att deltagarna bara kan vara där i tre månader. Man hinner inte så mycket på tre månader. Just för att ibland handlar det om faktorerna som står här, att man är kanske i fas ett där man vill förstå och acceptera meningen och hur man har det i den här situationen idag. Sen kommer steg två, självkänedom, steg tre social utveckling och sen är man här på kompetensutveckling, att börja studera igen. (Arbetsförmedlare)

Eller om att acceptera deltagare som inte fullt ut uppfyller beskrivningen av målgruppen:

Språk ... alltså, och det är det där glappet som gör att det blir jättesvårt för oss, för då vill man gärna putta in en person kanske i SMF, men språket är inte där och då hade ... då blir det lätt för mig som handläggare att tänka "ja, men kan de inte göra en SMF som är mer anpassad efter våra deltagare, där man tar hänsyn till [detta]." (Arbetsförmedlare)

Det finns även annat som påminner såväl deltagarna som folkhögskolorna om att kursen är en arbetsmarknadsåtgärd i samverkan med Arbetsförmedlingen. En deltagare som själv tog initiativ och sökte upp kursen berättar:

Men enligt dem [Arbetsförmedlingen] så fick man inte göra så som jag gjorde, utan det är någonting de skulle komma och rekommendera. Så att det varit lite negativt... Jag har fått kämpa mig till detta. Det tog väl ungefär två, tre veckor att få det godkänt. Men jag gick här ändå.

Men det är inte bara Arbetsförmedlingen som styr. Utformningen av kursen innebär på de flesta håll, och i flera avseenden, en balansgång mellan Arbetsförmedlingens och folkhögskolans intressen:

Vi genomför det som vi vill genomföra och kan genomföra utifrån vår värdegrund. Och vår värdegrund som handlar om vår syn på kunskap, demokrati, människa, samhälle, ska genomsyra allt vi gör. Hamnar vi i ett annat läge, ja, då ska vi nog inte genomföra det, utan det här ska genomsyra allt vi gör. Sen finns det en del bakom, alltså administration och praktiska saker kring de olika uppdragen, men när det gäller den pedagogiska verksamheten ska det inte vara någon skillnad. (Ledning, folkhögskola)

Och då måste vi, då ska vi vara annorlunda än både gymnasiet och Komvux. Och det här måste vi bära med oss i det vi gör, tycker jag också, med studiemotiveringen och etableringen, att vi har någonting som håller, en idé som håller som vi ska vara rädda om. Så att det inte får bli att någon kortsiktig kursverksamhet tar över. (Ledning, folkhögskola) ■■

4 Organisering, pedagogik och innehåll

Den studiemotiverande kursen ser inte likadan ut på alla folkhögskolor. Tvärtom så kan man konstatera att det finns stora skillnader mellan hur folkhögskolorna valt att organisera kursen, vilken typ av personal som används och hur undervisningen ser ut. Utvidgningen av målgruppen har även inneburit en förändring av deltagarsammansättningen och i och med detta pedagogiska och organisatoriska utmaningar.

I det här kapitlet beskrivs deltagarsammansättningen och hur Studiemotiverande folkhögskolekurs organiseras på olika folkhögskolor i landet. Här presenteras också tre idealtypiska modeller som beskriver det principiella upplägget av kursen. Inom ramen för dessa modeller ryms stor variation där inte minst den enskilde pedagogen har stora möjligheter att påverka kursens inriktning och innehåll.

NYA DELTAGARGRUPPER – NYTT KURSINNEHÅLL

En växande grupp är deltagare som varit inskrivna i Arbetsförmedlingens tvååriga etableringsinsats men som övergått till Jobb- och utvecklingsgarantin. Andelen äldre och andelen deltagare med svaga kunskaper i svenska har därmed ökat i de studiemotiverande kurserna.

För att deltagare med annat modersmål än svenska ska ha möjlighet att studera vidare efter en studiemotiverande kurs har Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet kommit överens om att deltagare som anvisas till en studiemotiverande kurs bör ha språkkunskaper i svenska så att de efter avslutad kurs bedöms kunna påbörja en ordinarie utbildning.³⁷

Utvecklingen innebär till exempel att en deltagare först kan ha gått Etableringskurs på folkhögskola för att sedan börja studiemotiverande kurs – som anpassats till deltagare med brister i det svenska språket:

³⁷ Etableringskurs på folkhögskola 2017, Folkbildningsrådet, PM 2016-01-13, Dnr. 25, 2017, 091.

För tre år sen så kunde alla prata väldigt bra svenska, de flesta var födda här i Sverige. Men nu i dag så är de flesta av mina deltagare faktiskt utlandsfödda och hälften av klassen har problem med språket och då kan vi inte ha samma form utan att vi måste tänka på språket i allt som vi gör. (Pedagog)

Anpassningen efter nya målgrupper leder till att de studiemotiverande kurserna mer och mer kommer att skilja sig från allmän kurs, och därmed också till att det blir mindre självklart att knyta folkhögskollärare till uppdraget. Resultatet kan också bli ett förändrat innehåll som mer kan likna en arbetsmarknadsåtgärd än en folkhögskolekurs:

De är väldigt engagerade inför alla studiebesöken vi gör. Och de har väldigt många frågor. De är medvetna om vad de vill fråga om. Och de ställer även andra frågor när vi är på plats. Och de vill gärna ha telefonnummer och de frågar om de får göra praktik. Och de frågar om de kan få jobb. Det är så att de har förväntningar, det har de absolut. (Pedagog)

En rektor beskriver den nya målgruppen och skolans arbetssätt så här:

De har icke-nordisk bakgrund, de flesta som är över 25 eller 30, 35. Vi jobbar mycket med språk. Mycket med att förfina deras CV. Eventuellt ge lite feedback om att det finns hopp. Och vi pratar mycket om yrkesutbildning, att de satsar på yrkesutbildning.

Denna utveckling har även inneburit att studiemotiverande kurser skapats som profilerats efter Arbetsförmedlingens efterfrågan, det vill säga efter de deltagare som finns som inskrivna på den lokala arbetsförmedlingen:

Ja, vi har funderat på att faktiskt köra en studiemotiverande kurs-etablering. För att nu kommer det lite ungdomar som inte har gymnasiet och som inte riktigt har svenska också. (Ledning, folkhögskola)

Möjligheterna för deltagaren att själv avgöra om denne ska börja på Studiemotiverande folkhögskolekurs verkar också vara mer begränsad för denna grupp av deltagare:

Min handläggare, han bestämmer. Jag bestämmer inte. (Deltagare)

Våra intervjuer visar att deltagare med goda kunskaper och färdigheter i svenska språket ofta menar att de frivilligt valt att delta i Studiemotiverande folkhögskolekurs. Bland deltagare med annat modersmål än svenska verkar det vara vanligare att arbetsförmedlaren bestämt att hen skulle gå kursen.³⁸ För dessa deltagare är det inte heller givet att fortsatta studier ligger närmast till hands, eftersom vägen kan vara längre och hindren för övergångar till ordinarie utbildningar svårare att övervinna än för inrikes födda och svensktalande deltagare:

Jag tror att man behöver förlänga tiden för dem. Det är ju en längre, längre startsträcka för dem. (Pedagog)

En rektor från en annan folkhögskola säger:

Ja. Men det är väldigt, väldigt stor skillnad... .. och de är längre bort från allmän kurs. ... Flera av dem, de behöver tre, fyra omgångar [Studiemotiverande folkhögskolekurs].

Trots de förändrade deltagargrupperna, som innebär att allt fler med annat modersmål än svenska och allt fler äldre deltar, är det fortfarande ungdomar utan gymnasieexamen som dominerar de studiemotiverande kurserna. Den förändrade deltagarsammansättningen kan dock på sikt komma att påverka insatsens övergripande målsättningar gällande till exempel övergångar till arbete och till ordinarie utbildningar, eftersom ungdomar som grupp är betydligt rörligare på arbetsmarknaden och snabbare går vidare till fortsatta studier eller anställning än andra grupper med en annan ställning på arbetsmarknaden.³⁹

NYA DELTAGARGRUPPER OCH ORDINARIE VERKSAMHET

Med en god genomströmning av deltagare på den studiemotiverande kursen kan denna utgöra en rekryteringsbas för folkhögskolans allmänna kurs. Med de extra platserna till allmän kurs inräknade kan de studiemotiverande kurserna i praktiken komma att prägla en stor del av folkhögskolans verksamhet.

³⁸ Dessa utsagor bekräftas också i intervjuer med deltagare på Etableringskurs på folkhögskola, där deltagare upplever än lägre grad av frihet att faktiskt kunna påverka kursstart eller inte.

³⁹ Arbetsförmedlingen (2016), s. 19.

Påverkan äger rum bland annat eftersom deltagarsammansättningen inom Studiemotiverande folkhögskolekurs är delvis annorlunda än inom allmän och särskild kurs, och därmed ser även deltagarnas behov och förutsättningar olika ut.

Bland de folkhögskolor vi har besökt förekommer det att man skapar en sammanhängande utbildningsgång – från studiemotiverande kurser till allmän kurs på grundskolenivå och vidare till allmän kurs på gymnasienivå. En rektor berättar:

...från ax till limpa på något sätt. Så att på allmän kurs så har vi en baskurs som är både på grundkurs och gymnasienivå för svenska 2-deltagare. Där man går ett till två år eller kanske tre år. Sen går man upp på allmän kurs, fortsättning. Så vi tänker väldigt mycket att vi ska ha ett flöde för de olika deltagargrupperna och så.

De folkhögskolor som genomför både Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs på folkhögskola kan integrera de båda kurstyperna och därigenom skapa möten mellan deltagarna:

Och jag fick träffa nytt folk i etableringsgruppen och etableringsgruppen fick lära sig det svenska språket lättare med oss. Så vi gjorde mycket såna där grejer tillsammans med dem. Sen var det någon gång vi var iväg med allmänna också, men det var mest etableringsgruppen eftersom det gav oss båda saker. (Deltagare)

En lärare ger ett exempel på hur den ordinarie verksamheten kan komma att påverkas av den studiemotiverande kursens kontinuerliga antagning:

Ja, en konsekvens av att Arbetsförmedlingen vill att vi ska kunna ta in löpande på SMF [Studiemotiverande folkhögskolekurs], det är att de också gärna ser att vi tar in löpande på allmän kurs.

Den här anpassningen av den reguljära verksamheten efter den studiemotiverande kursen har (minst) två sidor: Genom de studiemotiverande kurserna når folkhögskolan en målgrupp som är i stort behov av stöd och uppfyller i och med detta de syften med stödet till folkbildningen som regeringen beslutat om. På det här sättet når folkhögskolan en ökad mångfald av människor.

Å andra sidan påverkar de studiemotiverande kurserna folkhögskolan som utbildningsform, framför allt förutsättningarna att organisera kurserna och tillämpa folkhögskolans pedagogik.⁴⁰

KONTINUERLIG ANTAGNING PÅVERKAR GRUPPENS DYNAMIK

Deltagarnas erfarenheter av den studiemotiverande kursen är beroende av hur folkhögskolorna organiserat den. I de fall skolorna valt att organisera den som en egen kurs, mer eller mindre skild från folkhögskolans övriga verksamhet, finns risken att det folkbildningsmässiga tonas ner. För deltagarna kan detta innebära att mötet med lärarna sker på andra villkor än för kursdeltagare på ordinarie kurser.

Exempelvis tillämpar många folkhögskolor, som vi redan diskuterat, kontinuerliga kursstarter under terminens gång. Eftersom deltagarna anvisas från Arbetsförmedlingen blir då varje kursstart individuell och gruppens sammansättning ändras under tiden som kursen pågår. Kontinuerlig antagning kan upplevas som stressande för både lärare och deltagare då grupprocesser och dynamik påverkas. En deltagare uttrycker det så här:

Allting beror på ens inställning när man kommer hit. Vad vill jag? Vill jag ha detta som ett tidsfördriv och det blir jobbigt i längden, och är det här något som jag måste? Eller är detta en chans att vända mitt liv? Så just nu har vi en grupp där vi motiverar varandra. Är det någon som kommer och tittar ner lite grann så hjälps vi åt. Men det är helt från vår sida. Egentligen så är det från Arbetsförmedlingens sida som man skulle kolla upp vad människan vill. För att det räcker att en är negativ så blir hela gruppen försvagad.

Denna erfarenhet av Studiemotiverande folkhögskolekurs hänger intimt samman med att det är en uppdragsutbildning som Arbetsförmedlingen anvisar deltagare till. Eftersom de allra flesta folkhögskolor som ingår i den här undersökningen har haft svårt att fylla sina tilldelade platser under de senaste åren, så gör man nu vad man kan för att vara tillmötesgående och få deltagare till kursen. Det betyder att man tar emot samtliga deltagare som

40 I artikeln *Individualisation in Swedish adult education and the shaping of neo-liberal subjectivities*, menar artikelförfattarna att den förändrade deltagarsammansättningen gör att lärare får svårare att tillämpa traditionell folkhögskolepedagogik och menar att deltagarnas förväntningar och förutsättningar gör att folkhögskolan blir allt mer lik den kommunala vuxenutbildningen.

anvisas och på de villkor som Arbetsförmedlingen önskar, till exempel genom kontinuerlig antagning.

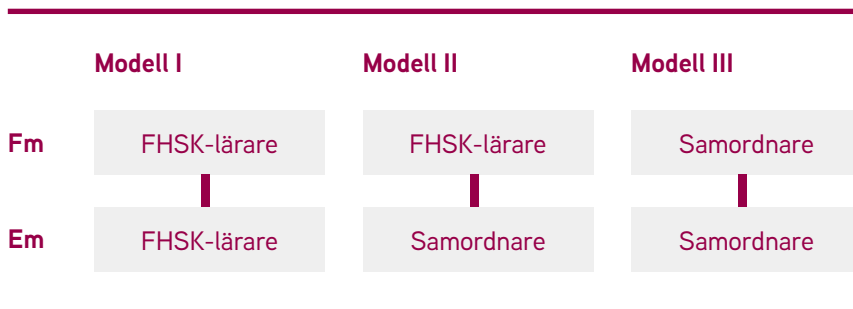
TRE MODELLER FÖR ORGANISERING AV KURSEN

Studiemotiverande folkhögskolekurs organiseras på olika sätt vid de enskilda folkhögskolorna. Bland de folkhögskolor vi har besökt går det att urskilja tre modeller som beskriver tre principiellt olika upplägg. Inom ramen för dessa modeller ryms en stor variation, där inte minst den enskilde pedagogen har stora möjligheter att påverka kursens inriktning och innehåll.

När det gäller bemanning och kursinnehåll så kan man i modellerna urskilja två typer av pedagoger; "folkhögskolläraren" och "samordnaren". Folkhögskolläraren är ofta involverad i skolans övriga verksamhet, vanligen knuten till allmän kurs, och undervisar där i traditionella ämnen. Samordnaren är starkare knuten till den studiemotiverande kursen specifikt, ibland med koppling till det lokala näringslivet eller föreningslivet, och undervisningen består mer av motivationshöjande och "stärkande" insatser. På folkhögskolorna har samordnarfunktionen många olika benämningar, däribland kursföreståndare, kursledare och projektledare.

Modell I nedan innebär att den studiemotiverande kursen bemannas uteslutande med folkhögskollärare och att innehållet i hög utsträckning påminner om allmän kurs, medan modell III innebär att kursen uteslutande bemannas med samordnare och att det finns få likheter och beröringspunkter med allmän kurs. Modell II utgör ett mellanting. Folkhögskolor som har tillräckligt många deltagare för att starta särskilda studiemotiverande grupper arbetar framförallt på sätt som liknar modell II och III.

Figur 1. Tre modeller för organiseringen av den studiemotiverande kursen

Modell I – direkt in i allmän kurs

Modell I innebär ett upplägg där den enskilde kursdeltagaren går in i en befintlig allmän kurs och i princip följer ordinarie schema och kursupplägg. Denna modell förefaller vanlig vid folkhögskolor som endast har enstaka deltagare anvisade till sig under läsåret – alltså inte har tillräckligt många deltagare för att kunna bilda en sammanhållen studiemotiverande kurs. Det finns även exempel på folkhögskolor som valt detta upplägg eftersom man vill ha ett lägre inflöde av deltagare som då får prova på allmän kurs och sedan bereds möjlighet att starta ordinarie kurs.

Modellen innebär oftast löpande antagning av deltagare och att individuella studieplaner upprättas på ett liknade sätt som för deltagare i den allmänna kursen. Deltagarna tar sedan del av samma pedagogiska innehåll som övriga deltagare. Ibland kan deltagare tillgodoräkna sig kurstiden inom Studiemotiverande folkhögskolekurs som en del av sina senare studier i den ordinarie allmänna kursen.

Ett upplägg i enlighet med modell I förenklar för deltagarna att gå över från studiemotiverande kurs till ordinarie allmän kurs utan att behöva vänta på att ett nytt läsår infaller.

Modell II – mellan uppdrag och ordinarie verksamhet

Modell II innebär ett kursupplägg som blandar en ansvarig samordnare med medverkan från pedagogisk personal som även undervisar i andra kurser på skolan. Ofta handlar detta om ämneslärare från den allmänna kursen som har schemalagd tid några timmar i veckan på den studiemotiverande kursen.

Vi har allmänskurspedagoger som kommer ut varje, varannan vecka, och träffar deltagarna. (Pedagog)

Kursinnehållet och deltagarnas kursveckor hålls ihop av samordnaren som också sköter kontakterna med Arbetsförmedlingen. Oftast är dagen uppdelad med ett par lektionspass under förmiddagen och ett lektionspass efter lunch. Inte sällan är en dag i veckan vigd åt aktiviteter som kan samorganiseras med andra kurser på folkhögskolan.

Kursinnehållet utgörs därmed oftast av orienterande ämnesstudier varvade med ett innehåll med fokus på framtida arbetsmarknad och studie- och yrkesvägledning i vid mening.

En del skolledningar arbetar aktivt med att få lärare på de ordinarie kurserna att också lägga tid i den studiemotiverande kursen, men kan ibland tycka att det är svårt att få lärare att ändra sina invanda mönster.

Man måste över det här motståndet. Jag måste tvinga in dem, för sen går det av sig självt.

Modell III – vid sidan av folkhögskolans övriga verksamheter

Modell III innebär ett kursupplägg där personal, schema och i förekommande fall även lokalerna, kan vara skilda från skolans övriga verksamheter. Lokalerna kan till exempel ligga i en särskild flygel eller i ett separat hus inom folkhögskolans område.

Personalen är ofta anställd enbart för den studiemotiverande kursen och folkhögskolans övriga personal är inte naturligt involverad i kursens genomförande:

Vi är ganska isolerade från folkhögskolan. Vi har någon lektion där uppe, men det är inte den integrationen... (Deltagare)

Kursinnehållet är oftast tydligt fokuserat på ett bredare innehåll, så som personlig utveckling och att deltagaren ska motiveras till att vilja ta fortsatta beslut kring sin framtid både avseende utbildning, arbete och andra livsval. Dialogen och samarbetet med Arbetsförmedlingen värderas högt.

Det kan vara allt ifrån arbetsmarknad, försäkringar, hur man söker studier, att starta eget, vår miljö utanför, alltså omvärldsmiljön så att säga. Samhällskunskap, matematik på annorlunda sätt och så vidare, och så vidare. Det är en massa saker som vi vill ha med. Men sen är det också deltagarna som styr en hel del och säger så här "det här var inget intressant, det här kan vi redan" och då får man styra om lite grann. Vi försöker få deltagarna att styra lite mer än vi. Men vi har ett grundschema som är 13 veckor långt. (Pedagog)

Kursen fylls med ett pedagogiskt innehåll på både för- och eftermiddag. Lärarledda lektioner varvas med självständigt arbete. Studiebesök utanför folkhögskolan är vanligt förekommande.

Vid de folkhögskolor som ingår i den här uppföljningen återfinns modell III inte sällan vid folkhögskolornas filialer. Filialerna är ofta förlagda till or-

ter där rekrytering av deltagare upplevs som enklare, det vill säga till större tätorter med många arbetsökande inskrivna på Arbetsförmedlingen.

Kursens kontaktyta med övrig verksamhet

Hur de studiemotiverande kurserna bemannas och organiseras påverkar deltagarnas fortsatta kontakter med folkhögskolan. Om kursen organiseras som studieplatser på allmän kurs så umgås deltagarna med andra deltagare i folkhögskolans ordinarie kurser och kommer naturligt in i verksamheten (modell I). Om man istället varvar lärare från allmän kurs med andra motivationshöjande insatser från samordnare (modell II), eller enbart har samordnarfunktionen (modell III), så krävs extra insatser för att kursen ska uppfattas som en del av den ordinarie verksamheten och för att motivera deltagare att studera vidare på allmän kurs.

De pedagoger som delar sin tid mellan den studiemotiverande kursen och den ordinarie verksamheten kan uppleva en större frihet i sin planering av kursinnehåll och i sina relationer med deltagarna. Sannolikt underlättar detta övergångar till allmän kurs. Flera deltagare uppfattar att pedagoger kan följa ett något friare upplägg i den studiemotiverande kursen:

Jag tror att ämnena var friare och mer anpassade efter vad läraren ville lära ut. Till exempel svenskan blev väldigt mycket retorik.

När en pedagog jämför den allmänna kursen med Studiemotiverande folkhögskolekurs lyfter denne fram deltagarinflytandet:

Jag tycker att deltagarinflytandet var större på studiemotiverande kursen än på allmän kurs. Och det har för mig att göra med att jag undervisar i behörighetsgivande ämnen, och det har också att göra med att vi här har ett system där vi har ämnen som man väljer till i sitt schema. Och då ger det på ett sätt en annan typ av frihet, och ibland en mindre frihet, när det kommer till att lyssna in och ha stor deltagarstyrning.

På detta sätt kan kurser som liknar modell II fungera som en mjuk övergång till en behörighetsgivande ordinarie folkhögskolekurs. Ett annat arbetssätt, som verkar vanligt i kurser som organiseras som modell III, innebär att leda deltagaren vidare, bort från folkhögskolan. Här inriktas det studiemotiverande arbetet exempelvis mot praktik, arbete eller komvuxstudier. ■

5 Kursens betydelse för deltagarna

Studiemotiverande folkhögskolekurs har som övergripande syfte att motivera kursdeltagarna till ordinarie studier. Målsättningen är att minst 25 procent av deltagarna ska studera vidare. Tanken med att genomföra denna studiemotiverande insats på folkhögskola är att folkhögskolans arbetsätt och metoder är ett bra sätt att nå ut till gruppen arbetslösa med kort utbildningsbakgrund, men också att den kontaktyta mot civilsamhället som folkbildningen förväntas stå för, ska bidra till etableringen i samhället.

Detta kapitelns fokus är hur det går för kursdeltagarna gällande vidare studier och etablering på arbetsmarknaden efter avslutad kurs och även deltagarnas erfarenheter av kursen. För detta ändamål använder vi statistik som redovisar antagning respektive sysselsättning efter en studiemotiverande kurs och intervjuer med kursdeltagare.

ÖVERGÅNG TILL ORDINARIE STUDIER

I Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsrapport för år 2016, som sammanfattar rådande läge på svensk arbetsmarknad, anses Studiemotiverande folkhögskolekurs medföra att fler unga i åldern 16–24 år påbörjar ordinarie studier. Rapporten stödjer sig på Arbetsförmedlingens effektutvärdering av den studiemotiverande kursen under åren 2010–2012, som slog fast att omkring 20 procent fler deltagare som gått kursen gick vidare till fortsatta studier än personer i den jämförelsegrupp som också ingick i effektutvärderingen. Samma rapport visar att övergångarna från den studiemotiverande kursen till arbete var något lägre än för jämförelsegruppen; 13 procent.⁴¹

Av de ungdomar (i åldern 16–24 år) som år 2015 gick en studiemotiverande kurs studerade 35 procent vidare inom ordinarie kurser inom ett år efter att den studiemotiverande kursen avslutats. Det är något färre än året innan.

41 Arbetsförmedlingen (2016), s. 57ff.

För deltagare som fyllt 25 år var motsvarande siffra 23 procent.

Våra intervjuer med arbetsförmedlare bekräftar de positiva effekter som insatsen tycks ha för ungdomsgruppen:

De ungdomar som jag har jobbat med i alla fall som har varit klara med Studiemotiverande folkhögskolekurs, det har oftast alltid varit positivt. Det har liksom väldigt sällan varit negativt. De har varit nöjda för de har fått den hjälpen de har velat ha och oftast så har de sökt in till Komvux sen och påbörjat studier. Blevit mycket mer aktiverade och aktiva, så att jag har alla fall märkt en skillnad, absolut. Många har till och med sökt ett annat jobb eller kanske utomlands och så här.

Folkhögskolorna lyfter också fram de goda resultaten i form av ökande övergångar till fortsatta studier. En rektor framhåller:

På studiemotiverande kursen har vi varit mer än nöjda. Där har vi nästan varit lite kaxiga, för det har varit så himla bra. Vi har legat på ... jag tror rikssnittet som rapporten levererar så ligger det väl kanske på 30, 40 procent som går vidare till studier. Vi har legat en bra bit över 50 procent. Och sen har vi dessutom haft koll på exakt de som inte har gått vidare till studier.

Även deltagarna bekräftar i mångt och mycket att den studiemotiverande kursen inspirerar till fortsatta studier:

Det är tre månader, det är inte för mycket, det är inte för lite. Och, det var för lite för jag ville liksom stanna kvar ... Det var liksom "wow" det här, det är det jag ska göra.

Helt plötsligt så börjar de här ämnena bli intressantare än det var förr. Historia, samhälle, allt det här vi har. Nu har det blivit mer intressant ... men så är det att lärarna också gör lektionerna på ett annat sätt här än det är till exempel i andra skolor.

Förutom skillnaden mellan ungdomar upp till 24 år och äldre deltagare – som innebär att de yngre läser vidare i större utsträckning än de äldre – kan man även se en skillnad mellan deltagare som är nyanlända i Sverige och övriga deltagare. Överlag går nyanlända deltagare i mindre utsträckning vi-

dare till fortsatta studier – 14 procent jämfört med 35 procent bland övriga deltagare.⁴²

Ser man på insatsen över tid så har måluppfyllelsen hittills alltid haft god marginal över det uppsatta målet. Målet att 25 procent av deltagarna ska studera vidare uppnås, men resultaten kan komma att urholkas då grupper som står längre från arbetsmarknaden i stigande grad anvisas till åtgärden.

ETABLERING PÅ ARBETSMARKNADEN

Både OECD och Arbetsförmedlingen lyfter fram Studiemoiverande folkhögskolekurs som en lyckad åtgärd, framförallt för ungdomar, för att öka övergångarna till ordinarie studier. Att ha en fullgjord gymnasieutbildning anses i sin tur vara av stor vikt på den svenska arbetsmarknaden. I OECD-rapporten *Investing in Youth. Sweden* presenteras folkhögskolekurser som en del av en lösning för att förhindra utslagning på arbetsmarknaden.⁴³ Andelen som går vidare till arbete, vilket inte är kursens primära syfte, är visserligen lägre andel än som studerar vidare men den är ändå en inte oansenlig, se tabell 4.

Tabell 4. Deltagare som övergått till studier respektive till arbete efter avslutad kurs år 2010–2015 (andel i procent)

KURSÅR	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Studerat vidare 12 månader efter avslutad kurs	31	37	38	38	34	33
Arbete 6 månader efter avslutad kurs	17	17	14	17	16	16

Källa: Arbetsförmedlingen

⁴² Nyanländ enligt Arbetsförmedlingen: "I Arbetsförmedlingens verksamhet definieras nyanlända arbetssökande som utrikes födda personer vars vistelsetid i Sverige i normalfallet inte överstiger 36 månader efter erhållet uppehållstillstånd beviljat enligt Utlänningslagen (2005:716) 5 kap. 1, 2, 3, 3a, 4 och 6 § eller 12 kap 18 § samt 21 och 22 kap. Detta betyder att målgruppen huvudsakligen utgörs av personer födda utanför Norden, EU och EES som invandrat till Sverige under de första 36 månaderna efter uppehållstillstånd. För sökande som har beviljats uppehållstillstånd redan i utlandet räknas 36 månader från första folkbokföringsdatum. Arbetssökande som kommer från tredjeland och som beviljats uppehållskort i egenskap av familjemedlem till en EES-medborgare, omfattas också av definitionen nyanlända. Medborgare i EU/EES och Schweiz likställs med svenska medborgare och tillhör inte målgruppen."

⁴³ OECD (2016), s. 181f.

När det gäller övergången från Studiemotiverande folkhögskolekurs till förvärvsarbete finns det tecken som tyder på att deltagare som är äldre än 24 år har svårare att få arbete än de som är yngre.

Det går inte att utifrån befintligt material dra några långtgående slutsatser om deltagarnas etablering på arbetsmarknaden efter avslutad Studiemotiverande folkhögskolekurs. Statistik har dock beställts från SCB (se tabell 5) som följer upp varje årskull (kohort) sedan år 2010 och som visar huruvida de har haft en förvärvsinkomst, det vill säga erhållit kontrolluppgift från Skatteverket, åren efter avslutad kurs. I denna statistik kan man följa hur andelen deltagare med förvärvsinkomst har utvecklats, från det år då de lämnar Studiemotiverande folkhögskolekurs fram till år 2015. Tabellen visar att deltagare under 25 år snabbare får en förvärvsinkomst än deltagare över 25 år.

Tabell 5. Kursdeltagare som fått kontrolluppgift från arbetsgivare eller haft företagarinkomst per deltagargrupp, det år denne gick kursen och inkomstår (andel i procent)

DELTAGARE, ÅR	INKOMSTÅR					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
16–24 år						
2010	52	62	66	70	73	75
2011		52	54	60	68	70
2012			49	53	61	68
2013				45	55	63
2014					46	56
2015						48
25–65 år						
2014					37	52
2015						39

Källa: SCB

I Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsrapport för 2016 beskrivs ungdomar som en lätttrölig grupp som oftare än äldre går in och ut ur kortare arbetslöshetsperioder. Rapporten visar även att ofullständig gymnasieutbildning påtagligt ökar risken för långtidsarbetslöshet. Dessutom ökar längre arbetslöshetsperioder i unga år risken för långvarig arbetslöshet även som äldre. De första erfarenheterna av arbetsmarknaden kan även påverka ungdomars-

fortsatta vilja att utbilda sig.⁴⁴ Därför är mötet med, och kvaliteten på, arbetsmarknadsåtgärder kanske särskilt viktiga för ungdomars fortsatta etablering på arbetsmarknaden.

FOLKHÖGSKOLANS UTBILDNINGSFORM

Studiemotiverande folkhögskolekurs ska bidra till att deltagarna ska kunna ta tag i och förändra sin livssituation. Det kan för en del deltagare handla om att vänja sig vid att gå upp på morgonen, våga prata inför grupp eller om att få ökat självförtroende och självkänsla. En deltagare berättar:

En stor anledning till att jag ville gå Studiemotiverande folkhögskolekurs, för det var inte bara ... det är ju Studiemotiverande folkhögskolekurs, men det var så mycket mer. Alltså välmående, bara sömnrutiner och såna grejer. Det är så mycket mer det har gett mig. Och kost, framför allt. Välmående har vi lärt oss jättemycket om. Psykologiska saker.

En annan deltagare säger:

Jag var väldigt skoltrött eller vad man ska säga. Det var väldigt svårt för mig att ha koncentration över huvud taget i klasserna och sånt. Men just då när jag började Studiemotiverande folkhögskolekurs så blev det liksom verkligen kul att vara i skolan. Det var alltså wow. Kan det vara så här att vara i skolan?

Bland en del lärare som arbetat länge inom uppdraget har det vuxit fram en stolthet över kursen, eftersom man märker hur utvecklande den kan vara för personer som inte känt sig hemma i det formella utbildningssystemet och som är i behov av nya sammanhang och intryck:

Av alla utvärderingar vi har haft under de år jag har jobbat här så är det alltid två saker som har lyfts fram som positivt, det har varit rutiner och nya vänner. Och det är oftast människor som inte skulle mött varandra innan och jag tror att världen vidgas av det här. Det, och att skapa nya möjligheter och faktiskt tro på att man kan fixa saker. Att bygga upp sitt självförtroende, sin självkänsla. I det stora hela, bygga på saker, få med sig verktyg hur man ska hantera sig själv i samhället och sina egna förväntningar.

⁴⁴ Arbetsförmedlingen (2016), s. 57ff.

Folkhögskolemiljön och tryggheten med pedagogerna lyfts fram som anledningar till att man som deltagare upplever att man vuxit som människa och att det känns mer accepterat att ta plats, ställa frågor och diskutera.

En positiv sida av folkbildningen kan vara den tillåtande och accepterande miljön – som också kan uppfattas som lite slapp och kravlös av en del deltagare:

Jag vill inte vara sån, men att de kan vara lite mer stränga med tider kan vara bra, för man blir väldigt slapp när man går där. Just för att man vet att man kan komma undan med det. Och det hade gynnat folk att veta att det här håller inte, ni får komma i tid, annars så får ni inte vara här. Men som jag uppfattar det, så om man är i den här åldern så fattar man själv att när man börjar en allmän kurs eller när man börjar arbeta på riktigt så kommer man inte kunna undan med att slappa, komma en kvart sent varje dag, och skita i att komma andra dagar. Och jag kom inte heller i tid hela tiden.

Övergångarna till ordinarie folkhögskolekurser och de överlag positiva uttågarna om folkhögskolan som utbildningsform, kommer i första hand från deltagare som tillhör kursens ursprungliga målgrupp, det vill säga de yngre som av olika anledningar inte har fullgjort gymnasiet. Andra deltagare, som kanske har både ett tidigare yrkesliv och en utbildning bakom sig, kan ha svårare att se en framtid inom folkhögskolan. Som en deltagare uttrycker det:

Jag är intresserad av att bli bilmekaniker. Jag har jobbat i mitt land också som bilmekaniker. Så jag vill vidare, jobba direkt, inte fortsätta i skolan faktiskt.

Sammantaget har de deltagare som intervjuats i denna uppföljning varit positiva till folkhögskolan som utbildningsform. Även deltagare som tillhört målgrupperna äldre eller nyanlända har varit nöjda. Dessa har dock i mindre omfattning än de yngre deltagarna framhållit fortsatta studier som nästa steg efter genomgången kurs. Folkhögskolorna tycks ändå kunna anpassa sig till dessa nyare målgrupper genom att arbetsmarknadsinslagen, ett innehåll av mer samhällsorienterande karaktär och språkträning har fått ta större plats, medan vissa ämnesstudier har tonats ner.

KONTAKTER MED CIVILSAMHÄLLET

Folkhögskolor utgör i sig en del av civilsamhället.⁴⁵ Vilken roll en folkhögskola spelar på orten där den är verksam varierar, och utifrån vårt material har vi inte kunnat se någon större skillnad mellan rörelse- och offentligägda skolor i det avseendet. De olika huvudmännen för folkhögskolorna uppges påverka själva kursinnehållet i begränsad omfattning, även om det förekommer att organisationer knutna till huvudmännen bidrar med kursinnehåll:

Vi har våra huvudmän som kommer in i våra utbildningar och pratar. (Ledning, folkhögskola)

Den vanligaste kontakten med civilsamhället kopplat till den studiemotiverande kursen har varit studiebesök inom ramen för kursen. Då handlar det oftast om biblioteks- eller museibesök eller om samverkan med någon idrottsförening. I vissa fall bjuds externa föreläsare in för att berätta om en specifik verksamhet. Lärare och ledning är medvetna om att civilsamhället kan fungera som en resurs för deltagarnas fortsatta nätverksbyggande:

Och jag tror att föreningslivet skulle kunna göra att man kunde bredda sitt perspektiv när det gäller bekanta och var man kan hitta andra saker i samhället.

De flesta deltagarna har däremot haft svårt att uppfatta någon direkt koppling till civilsamhället:

Jag kommer inte ihåg några såna samarbeten med någon förening.

Jag har för mig det var någon som pratade med [lärare] om bågskytte och grejer, och då var han väldigt tillmötesgående och hjälpte honom att få kontakt med det, men jag personligen, nej. För jag är inte så intresserad av idrott, eller såna grejer.

Samtidigt är folkhögskolan, som en del av det lokala civilsamhället, i sig en viktig tillgång för deltagare som mår bra av att ingå i ett större sammanhang. ■■

⁴⁵ Folkbildningen beskrivs i såväl statens som Folkbildningsrådets olika styrdokument konsekvent som en del av civilsamhället.

6 Avslutande diskussion

Studiemotiverande folkhögskolekurs genomförs på nästan 100 folkhögskolor runt om i landet. Dessa har både olika profiler och visioner med insatsen och skilda förutsättningar att genomföra den. Det har inte bara framkommit i de intervjuer vi gjort, utan det är också något vi sett och upplevt vid våra besök.

Gemensamt för alla folkhögskolorna är det övergripande regelverket och att kurserna på olika sätt innehåller moment av uppdragsutbildning, av arbetsmarknadsåtgärd, av folkbildning samt som kontaktyta mot civilsamhället. Från regeringens riktlinjer till Folkbildningsrådet och regleringsbrevet till Arbetsförmedlingen, till det unika mötet mellan deltagaren och läraren, innehåller kursen moment av dessa olika dimensioner. Deltagarna som anvisas till kursen av Arbetsförmedlingen ska möta en stimulerande och studiemotiverande folkhögskolemiljö. Lärare och samordnare ska inspirera deltagare till fortsatta studier, men ska samtidigt följa upp dem åt Arbetsförmedlingen. Folkhögskolorna är ofta en resurs i lokalsamhället och ska samtidigt fungera som ett fönster ut mot civilsamhället för deltagarna. Studiemotiverande folkhögskolekurs rymmer alla dessa aspekter.

I denna avslutande diskussion summerar vi uppföljningens resultat och diskuterar dessa i relation till kursen som arbetsmarknadsåtgärd och uppdragsutbildning, och därefter som folkbildning och kontaktyta mot civilsamhället, det vill säga vi analyserar kursen i relation till de fyra dimensioner som anges i projektbeskrivningen.

KURSEN SOM UPPDRAGSUTBILDNING OCH ARBETSMARKNADSÅTGÄRD

Studiemotiverande folkhögskolekurs är ett gemensamt uppdrag till Arbetsförmedlingen (genom regleringsbrevet) och till Folkbildningsrådet (genom riktlinjer). De arbetsförmedlare och företrädare för folkhögskolor som intervjuats i den här uppföljningen ger dock ofta olika beskrivningar av vilken typ

av uppdrag Studiemotiverande folkhögskolekurs är. Arbetsförmedlare tenderar att se kursen som en arbetsmarknadsåtgärd bland många andra, medan folkhögskolorna oftare beskriver den som ett gemensamt uppdrag som bygger på ett samarbetsavtal.

Möjligen är det dessa olika synsätt som avspeglas i samarbetet mellan folkhögskolorna och lokala arbetsförmedlingar, då det visar sig att det i första hand är folkhögskolorna som tar initiativ till samverkan – som söker kontakt, informerar, undersöker behov av kursplatser, marknadsför sig och stöter på. De lokala arbetsförmedlingarna är oftare mer passiva. I bästa fall svarar de på folkhögskolornas samarbetsinitiativ och i andra fall blir inga deltagare anvisade – oavsett folkhögskolornas initiativ.

Det delade uppdraget innebär bland annat att rekryteringen av deltagare sker via Arbetsförmedlingen. Som vi visat har insatsen en låg nyttjandegrad, det vill säga antalet anvisade deltagare är lågt i förhållande till antalet avtalade platser. Enligt Arbetsförmedlingens statistik utgjordes den potentiella målgruppen för insatsen av totalt ungefär 215 000 personer, varav drygt hälften var aktiva i någon annan form av arbetsmarknadsinsats under år 2016.⁴⁶ Men trots att flera arbetsförmedlare vid våra intervjuer uppger att de är mycket nöjda med Studiemotiverande folkhögskolekurs, och trots att utvärderingar visar att de övergripande resultatmålen uppnås, har kursen kommit att underutnyttjas allt mer. Arbetsförmedlingen har för år 2016 hänvisat deltagare till 47 procent av de avtalade 7 000 platserna. Nedgången är störst i Stockholm, Skåne och Västra Götaland.⁴⁷

Av den mängd åtgärder som Arbetsförmedlingen förfogar över kommer arbetsförmedlare att använda sig av de insatser som de känner till och som anses vara effektivast för myndighetsuppdraget. Genom detta uppstår ett tryck på folkhögskolorna att vara aktiva och lyhörda för Arbetsförmedlingens behov. Den låga nyttjandegraden kan därför bidra till att folkhögskolor i första hand anpassar kursen efter Arbetsförmedlingens önskemål och vilja, snarare än utifrån folkhögskolornas egen bild av vad insatsen ska innehålla.

Kunskap, regelverk och instruktioner påverkar

Kunskapen om den studiemotiverande kursen och dess användningsområde är ojämnt spridd inom Arbetsförmedlingen, bland annat beroende på att per-

⁴⁶ Arbetsförmedlingens interna statistik, sökning i VIS t.o.m. mars 2017.

⁴⁷ Se bilaga 1 som bland annat visar fördelningen av platser län för län.

sonalomsättningen är hög och på att utbudet av konkurrerande arbetsmarknadsåtgärder är stort.

Men kanske viktigast i det här sammanhanget är att kursen faller utanför Arbetsförmedlingens övriga insatser och utanför den ordinarie leverantörsuppföljningen, och även utanför det systemstöd som upphandlade utbildningar har. Det svaga systemstödet innebär att för en arbetsförmedlare som saknar personlig kunskap om folkhögskolan och den studiemotiverande kursen är det inte självklart att känna till att kursen existerar, och än mindre vad den innehåller och vilka eventuella förtjänster som den kan ha för olika arbetssökande. I Arbetsförmedlingens systemstöd är beskrivningen av den studiemotiverande kursen identisk för alla folkhögskolor. Skolornas olika profiler eller inriktningar framgår inte. För en arbetsförmedlare utan tidigare kunskap om en specifik folkhögskola blir det därför omöjligt att skilja mellan kursernas innehåll och upplägg vid olika folkhögskolor.

Den arbetsförmedlare som känner till kursen kommer att behöva sköta kommunikation och anvisningar vid sidan av ordinarie kanaler och rutiner. Även detta bidrar till att den personliga kontakten mellan arbetsförmedlare och folkhögskolorna blir viktig – och folkhögskolans initiativ avgörande.

De intervjuade arbetsförmedlare som använder sig av insatsen uppfattar i allmänhet att kursen fyller sitt syfte väl, men att den skulle kunna användas mer flexibelt. Somliga arbetsförmedlare upplever att regelverk och instruktioner kring hur insatsen ska användas begränsar nyttjandet, medan andra anser att regelverket redan idag är tillräckligt flexibelt.

Både lokala och regionala företrädare för Arbetsförmedlingen beskriver insatsen som underutnyttjad.

Konsekvenser av låg nyttjandegrad och nya målgrupper

En konsekvens av den låga nyttjandegraden kan vara att skolornas intresse att engagera sig i de studiemotiverande kurserna minskar. De senaste årens låga nyttjandegrad har inneburit en mindre förutsägbarhet för folkhögskolorna. I allmänhet är det bara folkhögskolor med små volymer som har lyckats fylla sina platser. Det innebär att många har avsatt större resurser än vad som nyttjats, i och med att Arbetsförmedlingen anvisat färre deltagare än vad skolorna planerat för.

Vi skulle avbryta det för att vi inte orkar med den här osäkerheten med anslagen och med att vi inte kan sköta rekryteringen själva. Och vi får osäkerhet i

personalpolitiken, vi vet inte... det är ett skäl varför vi skulle sluta. Varför vi ska fortsätta är för att vi når deltagare som behöver oss och det är vårt uppdrag.

De nya målgrupper som numera ingår i insatsen har sannolikt dämpat minskningen av antalet deltagare något. Under år 2016 utgjorde deltagarna som var 25 år eller äldre 28 procent av deltagarna, jämfört med 0 procent 2012. Antalet utrikes födda deltagare var 30 procent, jämfört med 20 procent 2015. Och det finns anledning att tro att dessa andelar kommer att öka ytterligare under kommande år. Det innebär sannolikt att innehåll och kursupplägg behöver anpassas och förändras. Samtidigt får folkhögskolorna möjlighet att nå fler och nya grupper av deltagare.

Ett viktigt resultat och ett ofta anført motiv till att en folkhögskola genomför uppdraget är att den fungerar som ett fönster mot nya målgrupper som kanske inte har någon tidigare erfarenhet av folkbildning. Så förutom att uppdraget kan ge extra intäkter utöver statsbidraget minskar också marknadsföringsinsatsen som måste göras för att rekrytera nya deltagare till framförallt folkhögskolans allmänna kurser.

Med fler målgrupper finns det dock en risk att kursens identitet blir mindre tydlig, vilket i sin tur kan få konsekvenser för både folkhögskolornas och den lokala arbetsförmedlingens agerande. En breddad målgrupp som för med sig nya och fler behov av pedagogiska anpassningar ställer också större krav på folkhögskolans resurser och prioriteringar.

För Arbetsförmedlingen kan den breddade målgruppen leda till att kursens användbarhet upplevs som större, i och med att man kan anvisa fler deltagare till den. Men om den breddade målgruppen samtidigt innebär att syftet med kursen blir mindre klart finns det en risk att anvisningarna istället blir färre – i synnerhet med de begränsningar som Arbetsförmedlingens systemstöd uppvisar.

Förutsättningarna styr mot extern organisering?

De strukturella förutsättningarna för den studiemotiverande kursen styr hur folkhögskolorna väljer att organisera den. Så som förutsättningarna ser ut idag, med osäkerhet om gruppstorlek och deltagarsammansättning, förefaller det som att ett arbetssätt, där kursen bedrivs mer eller mindre frikopplad från folkhögskolornas övriga verksamhet, gynnas.

Att friktionsfritt genomföra kursen ser alltså ut att vara enklast vid de skolor som arbetar på ett sätt som bäst passar in på det som tidigare i rapporten beskrivits som *modell III*. Personalmässigt har man då valt att bemanna kur-

sen med personal som har en svagare koppling till ordinarie kurser och med anställningar som kan vara på visstid. Ofta är det dessa folkhögskolor som verkar ha lättast att rekrytera nya deltagare och där det beskrivs att dialogen med Arbetsförmedlingen fungerar bäst.

Med en sådan bemanning och organisering blir kursen dessutom enklare att starta och att avveckla om den inte skulle kunna drivas vidare.

Det finns exempel på folkhögskolor som från början har arbetat med ett blandat upplägg men som under de senaste åren har övergått till ett kursformat som är mer skilt från övrig verksamhet. Ett skäl till förändringen är att kursen anpassats till Arbetsförmedlingens behov av att kunna anvisa deltagare löpande. Detta innebär inte bara förändringar för kursens organisation utan kan även påverka pedagogik och innehåll.

Många lärare uttrycker både stolthet och har utvecklat en yrkesidentitet kopplad till kursen. Samtidigt kan den mer separata organiseringen skapa spänningar inom lärarlagen. Den studiemotiverande kursen har inte uppnått en självklar status på alla håll. En del lärare uttrycker i intervjuerna ett motstånd mot att undervisa inom den. Det förefaller som om de studiemotiverande kurserna på vissa ställen fortfarande inte uppfattas som en naturlig del av en folkhögskolas verksamhet.

Även för deltagare kan denna separering från annan verksamhet skapa en känsla av att inte tillhöra den ”riktiga” folkhögskolan:

Man är liksom inte riktig elev, om man säger, utan man är ... det är bara någonting man går för att komma vidare sen. I stort sett.

För skolans ordinarie kurser behöver dock inte en mer separat studiemotiverande kurs innebära ett problem. Oavsett hur den organiseras i relation till den ordinarie verksamheten kan den fungera som rekryteringskanal till framför allt den allmänna kursen.

Åtminstone vid de folkhögskolor som ingår i den här uppföljningen förläggs den studiemotiverande kursen inte sällan till filialer i städer eller andra tätorter, det vill säga på avstånd från ”huvudskolan”.⁴⁸ Här finns ofta de största behoven av kursen och de flesta deltagarna.

48 Frågan om filialverksamhet och hur denna möter de fyra syftena med stödet till folkbildningen diskuteras även i Statskontorets (2017) uppföljnings *Folkbildningen – En utvärdering utifrån syftena med statsbidraget, Lägesbeskrivning*, s. 26.

Utifrån ovanstående aspekter kan det i vissa fall vara svårt att genomföra kursen som folkbildning, eftersom det finns delar i både struktur och regelverk som ser ut att kunna försvåra integrering av kursen i ordinarie verksamhet, och som inte heller självklart främjar de möten mellan deltagare som är ett centralt kännetecken för folkhögskolan som utbildningsform. Uppdragssverksamhet förlagd vid folkhögskolornas filialer är ett område som är angeläget att studera vidare.⁴⁹

Konsekvenser av frikopplade kurser

Även om det är en smidig lösning i relation till Arbetsförmedlingen råder inom flera folkhögskolor en viss ambivalens inför det här sättet att organisera den studiemotiverande kursen – att skapa parallella organisationer är inget som skolornas ledningar normalt strävar efter:

Man vill inte ha ett A- och B-lag, vi som är fastanställda och vi som går in och ut, det gillar man inte. Och det gillar inte vi heller.

En risk med extern organisering via filialer är att den lokala förankringen och långsiktigheten i verksamheten minskar. Deltagarsammansättningen kan också bli mer homogen, vilket innebär att folkhögskolan kommer att fungera sämre som mötesplats för individer med olika bakgrund. Statskontoret skriver till exempel i sin lägesbeskrivning över folkbildningen från år 2017:

Sammansättningen av deltagare i vissa undervisningsgrupper, särskilt på filialer, gynnar inte möjligheter till möten mellan deltagare med olika erfarenheter och förutsättningar.⁵⁰

Det finns också anledning att fundera över om inte individens nätverksbyggande och kontaktytorna mot civilsamhället försämras om deltagarsammansättningen blir mer homogen. I avhandlingen *Ungdomsarbetslösheten – om övergångsregimer, institutionell förändring och socialt kapital*, menar författaren att socialt nätverksbyggande är positivt för individens inträde på arbetsmarknaden, så länge som det rör sig om heterogena nätverk, det vill säga

⁴⁹ I samma lägesbeskrivning pekar Statskontoret också på riskerna med filialverksamheten, se a.a. s. 26.

⁵⁰ Statskontoret (2014), s. 4.

nätverk som befolkas av individer med olika social bakgrund och olika intressen. Avhandlingen lyfter fram verksamheten inom studieförbunden som ett bra exempel på heterogent nätverksskapande.⁵¹

När Studiemotiverande folkhögskolekurs genomförs vid huvudskolan, det vill säga där huvuddelen av verksamheten bedrivs, uppstår fler kontaktytor mellan ordinarie folkbildningsverksamhet och kursen. Samtidigt tydliggörs folkhögskolornas profiler och inriktningar för den studiemotiverande kursens deltagare.

KURSEN SOM FOLKBILDNING OCH KONTAKTYTA MOT CIVILSAMHÄLLET

Inom ramen för Arbetsförmedlingens och Folkbildningsrådets avtal har folkhögskolorna relativ stor frihet att utforma den studiemotiverande kursens innehåll och upplägg. Omfattning, kurslängd, syfte och att kursen ska bedrivas i ordinarie lokaler är fastslaget. I övrigt har folkhögskolorna möjlighet att utforma och organisera kursen efter eget huvud. Denna relativa frihet medger för folkhögskolan att nyttja sina kontaktytor mot civilsamhället och att inslaget av folkbildningens arbetssätt och pedagogik får större betydelse.

Arbetsmarknadsinslagen varierar i kurserna, så även folkhögskolornas och de lokala arbetsförmedlingarnas samarbete kring kursinnehåll och upplägg. Samtliga rektorer som intervjuades för uppföljningens räkning var väl medvetna om utmaningen att å ena sidan utföra en arbetsmarknadsåtgärd på uppdrag och att å andra sidan genomföra en folkhögskolekurs. Vid de folkhögskolor där den studiemotiverande kursen – ibland i kombination med andra uppdrag – vuxit på kort tid kan det vara en utmaning att behålla sin identitet som folkhögskola. Det vill säga att bibehålla en samsyn inom lärarlaget kring vad som kännetecknar folkbildning och det speciella förhållningssätt som präglar folkhögskolepedagogiken.

De flesta rektorer menade att den egna skolan hade en beredskap att hantera denna balansgång.

Folkhögskolan som utbildningsform anses ha mycket att ge de målgrupper som omfattas av kursen:

Varför ska folkbildningen säga ja till uppdraget? Jo, för att vi ska jobba med de kortutbildade, vi ska jobba med marginaliserade grupper och om man tittar på

51 Håkansson, Peter 2011.

vad vi klarar av, om man tittar på resultatet, om vi då skulle säga nej när vi ser vilken kapacitet vi har så skulle det vara kapitalfel, när vi faktiskt klarar av det där andra går bet. (Ledning, folkhögskola)

Studiemotiverande folkhögskolekurs gör att många arbetsförmedlare och nya deltagare kommer i kontakt med den utbildningsform som folkhögskola utgör. I många fall upptäcker både deltagare och arbetsförmedlare folkbildningspedagogikens styrkor när det gäller att motivera individens lärande. Denna genomgående positiva bild av folkhögskolans arbetssätt återfinns på alla skolor vi besökt, oavsett huvudman eller hur man valt att organisera Studiemotiverande folkhögskolekurs.

Detta innebär att Studiemotiverande folkhögskolekurs kan sägas vara ett viktigt fönster ut mot samhället för både folkbildningen i stort och för den enskilda folkhögskolan när det kommer till att marknadsföra sig själv och utbildningsformen.

Individens behov, trygghet och motivation

Oavsett på vilket sätt som skolorna väljer att organisera Studiemotiverande folkhögskolekurs så ska den genomsyras av folkhögskolepedagogik och genomföras i folkhögskolemiljö. Det finns en stor variation mellan hur skolorna tolkar det folkbildningsmässiga och delvis hänger det samman med hur man valt att organisera kursen, enligt modell I, II eller III (Se kapitlet *Organisering, pedagogik och innehåll*).

De deltagare som intervjuats är medvetna om att de blir anvisade från Arbetsförmedlingen, men ser i allmänhet ändå kursen mer som en folkhögskolekurs än som en arbetsmarknadsåtgärd. I intervjuerna är det tydligt att man inte sätter ett likhetstecken mellan folkhögskolan och Arbetsförmedlingen.

Under intervjuerna har så gott som samtliga deltagare också betonat att kursens innehåll och skolornas arbetssätt tydligt skilt sig från vad deltagare kallar "traditionell skola". Tidigare skolerfarenheter har man oftast från kommunal grund- och gymnasieskola. Många menar att man äntligen hittat en skolform som fungerar och som ser till individens behov, samtidigt som gruppstillhörigheten som skapats i kursen gett extra trygghet.

För deltagaren innebär kursen ofta att man möter en annan pedagogik och ett annat bemötande än det man är van vid och kanske förväntade sig. Även för yngre deltagare är Studiemotiverande folkhögskolekurs sällan den första åtgärd de stött på via Arbetsförmedlingen och därför innebär mötet

med kursen ofta ett välkommet brott mot hur de brukar uppfatta deltagandet i en arbetsmarknadsåtgärd eller mot tidigare erfarenheter de har haft av det formella utbildningssystemet.

Deltagarna lyfter ofta fram enskilda pedagogers och samordnares engagemang som avgörande för att kursen blivit så bra och stärkt deras fortsatta motivation. Även pedagogerna själva är i allmänhet medvetna om att för många av deltagarna räcker det inte med att bara erbjuda ett intressant och utvecklat pedagogiskt innehåll, utan att man måste gå utanför klassrummet och skapa relationer med deltagarna som gör att hög närvaro känns meningsfull:

Jag är allting. Jag är arbetsförmedlare, jag är socialtjänsteman, jag är habiliteringspersonal, jag är kurator och jag är coach för att komma vidare ... Ja, allting. Men det man kan säga är att jag gör det som behöver göras. Du vet att de här ungdomarna som kommer till oss, de har i allmänhet kraschat i skolan på något sätt. Men det beror på någonting, att de har kraschat i skolan.

Detta engagemang uppskattas av deltagare och bryter återigen mot vad man är van vid från andra lärandesituationer.

Deltagarens ofta första kontakt med folkhögskolan – via en studiemotiverande kurs – innebär för många att man introduceras till ett arbetssätt som är både friare och i högre grad bygger på delaktighet i lärandet än vad man tidigare varit van vid. För många betyder detta ett första steg in i en långvarig relation med utbildningsformen:

Och eftersom man får lite förtur framför alla andra när man går Studiemotiverande folkhögskolekurs, då var det en till motivation för mig att fortsätta kursen. (Deltagare)

Detta tankesätt bejakas av folkhögskoleledningen:

Ungefär hälften brukar fortsätta på allmän kurs och då ger vi dem alltid plats, eftersom vi tycker att de ska få en väg framåt.

Svag anknytning till det civila samhället

Utifrån föreliggande rapport kan man dra slutsatsen att folkhögskolorna inte nyttjar den potential som folkbildningen har genom sina kontaktnät i föreningslivet och civilsamhället.

Uppföljningen tyder på att kopplingen mellan den studiemotiverande kursen och det civila samhället generellt är ganska svag. Det civila samhället används inte i någon större utsträckning som resurs inom den studiemotiverande kursen, och kursen utformas i allmänhet inte så att den främjar deltagarnas kontakter med det civila samhället.

FRÅGOR ATT UNDERSÖKA VIDARE

Fler uppdrag – mer styrning?

Studiemotiverande folkhögskolekurs kan sägas röra sig i gränslandet mellan folkbildning och uppdrag, mellan arbetsmarknadsåtgärd och civilsamhälle. Dessa områden följer delvis olika, och ibland motstridiga, logiker. Detta kan avläsas i allt från samarbetsavtalen mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet till det faktiska genomförandet av kursen vid den enskilda folkhögskolan.

Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet har ett gemensamt uppdrag från regeringen som handlar om att få fler (tillbaka) till studier eller arbete. I sitt arbete med insatsen har Folkbildningsrådet också folkhögskolorna att ta hänsyn till. Det går inte att inom ramen för denna rapport dra några slutsatser om hur Folkbildningsrådet hanterat dessa intressen, men det går till exempel att se att folkhögskolornas äskande har utgjort grunden för fördelning av platser till kursen. Vilken roll Arbetsförmedlingens prioriteringar har haft framgår inte av de underlag vi studerat.

I dagsläget finns inom folkbildningen en trend mot fler riktade uppdrag, vid sidan av det ordinarie folkbildningsanslaget. Det innebär i viss mån också att styrningen av folkhögskolornas verksamheter ökar i och med att fler regelsystem och riktlinjer tillkommer som de behöver förhålla sig till. Detta utmanar den folkbildningslogik som säger att folkhögskolan fritt ska kunna utforma sina kurser och välja sin inriktning.

Denna fråga är långt ifrån ny och speglar en ständigt pågående diskussion. Vad denna utveckling kan innebära för civilsamhället i allmänhet och för folkhögskolorna i synnerhet, är ett område värt att studera vidare eftersom det ytterst också påverkar folkbildningens roll i samhället, dess självbild och dess (eventuella) särart.

Påverkan på folkhögskolan som utbildningsform

Folkhögskolorna verkar numera med delar av sina verksamheter på en konkurrensutsatt utbildningsmarknad, vilket lett till ett ökat behov av att mark-

nadsföra folkhögskola som utbildningsform. Det är därför också logiskt att Folkbildningsrådet gentemot riksdag och regering vill lyfta fram förtjänsterna med uppdragsverksamhet av typen Studiemotiverande folkhögskolekurs. Genom uppdragsverksamheten ökar de offentliga medlen till folkbildningen och därmed får också fler tillgång till folkbildningens resurser.

Utvidgningen av målgruppen för Studiemotiverande folkhögskolekurs har inneburit att fler deltagare som är utrikes födda (främst utanför Europa), ungdomar utan fullständig gymnasieutbildning, personer med funktionsnedsättning samt äldre nås av insatsen. Uppdragsverksamheten kan därmed sägas möjliggöra för folkbildningen att nå en ökad mångfald av människor.

Samtidigt genomförs uppdragsverksamheten ibland på ett sådant sätt att mötena mellan folkhögskolornas ordinarie verksamhet och uppdragsverksamheten minimeras. Det kan exempelvis ske genom att folkhögskolorna har helt olika uppsättningar lärare för ordinarie verksamhet och uppdragsverksamhet, att uppdragsverksamheten är förlagd till avsides lokaler eller genom att uppdragen genomförs vid filialer skilda från huvudskolan.

Uppdragsverksamheten, till exempel i form av en utökad filialverksamhet, möjliggör för fler kontaktytor mot nya målgrupper. Detta kan i förlängningen också medföra att nya grupper i högre utsträckning studerar vidare på folkhögskolornas allmänna kurser. På vissa folkhögskolor finns ambitioner att kunna möta deltagare ”från ax till limpa”, att kunna erbjuda sammanhängande kurser från det att deltagaren är nyanländ tills han eller hon har en färdig gymnasieexamen, eller kanske till och med en yrkesutbildning. Fördelen med ett sådant system är att fler människor får tillgång till folkbildningens resurser. Samtidigt kan nya målgrupper kräva andra pedagogiska upplägg och att lärandet organiseras på ett annat sätt.

Det kan därför vara angeläget att fortsätta studera hur yttre (villkor, styrning etc.) och inre (deltagarsammansättning, arbetssätt etc.) förutsättningar samspelar och stärker varandra i folkhögskolornas förändringsprocesser. Inte minst i ljuset av att de flesta nya folkhögskolor, och äldre folkhögskolors filialer, tenderar att lokaliseras till tätorter. I och med den nya lokaliseringen uppstår också en ökad konkurrens folkhögskolor emellan och genom detta ett ökat behov av profilering.

Samverkan med det civila samhället

Denna uppföljning har konstaterat att när det gäller Studiemotiverande folkhögskolekurs verkar det inte finnas tydliga kopplingar till civilsamhället i

särskilt stor omfattning. Folkhögskolorna skulle kunna arbeta mycket mer med det civila samhället i uppdragsverksamheten genom att tydligare använda sin förankring som de har där och till exempel genom sina huvudmän låta detta synas mer i den pedagogiska verksamheten. ■

Bilaga 1: Statistik

Per län år 2016

LÄN	LÄNSKOD	TOTALT	NVTJAD		MÖJLIGA		FAKTTISKA		BIDRAG	ERSÄTTNING RESEKOSTNAD
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT		
Stockholm	01	328	725	45%	2 706	2 603	2 603	6 888 000 kr	433 495 kr	
Uppsala	03	15	24	63%	104	101	101	315 000 kr	23 250 kr	
Södermanland	04	122	207	59%	682	629	629	2 562 000 kr	85 787 kr	
Östergötland	05	125	167	75%	857	780	780	2 625 000 kr	43 460 kr	
Jönköping	06	82	104	79%	777	721	721	1 722 000 kr	95 780 kr	
Kronoberg	07	3	12	25%	26	26	26	63 000 kr	6 000 kr	
Kalmar	08	29	72	40%	348	328	328	609 000 kr	19 880 kr	
Gotland	09	3	3	100%	39	31	31	63 000 kr	1 480 kr	
Blekinge	10	137	185	74%	1 027	993	993	2 877 000 kr	112 207 kr	
Skåne	12	952	1198	79%	7 454	7 013	7 013	19 992 000 kr	818 151 kr	
Halland	13	19	28	68%	173	152	152	399 000 kr	7 400 kr	
VästraGötaland	14	371	530	70%	2 873	2 607	2 607	7 791 000 kr	304 865 kr	
Värmland	17	97	125	78%	918	753	753	2 037 000 kr	77 698 kr	
Örebro	18	207	225	92%	1 287	1 212	1 212	4 347 000 kr	100 523 kr	
Västmanland	19	307	428	72%	2 170	2 155	2 155	6 447 000 kr	265 808 kr	
Dalarna	20	90	162	56%	650	612	612	1 890 000 kr	43 965 kr	
Gävleborg	21	184	243	76%	975	918	918	3 864 000 kr	86 219 kr	
Västernorrland	22	46	64	72%	402	355	355	966 000 kr	0 kr	
Jämtland	23	1	8	13%	13	6	6	21 000 kr	0 kr	
Västerbotten	24	81	160	51%	626	564	564	1 701 000 kr	26 850 kr	
Norrbottn	25	91	163	56%	1 117	608	608	1 911 000 kr	45 200 kr	
Totalt		3 290	4 833	68%	25 224	23 167	23 167	69 090 000 kr	2 598 018 kr	

Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	NYTTJAD		MÖJLIGA		FAKTISKA		BIDRAG	ERSÄTTNING	
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT		RESEKOSTNAD	RESEKOSTNAD
Alma fshk	01	8	75	11%	104	107	168 000 kr	3 160 kr			
Birkagårdens fshk	01	50	60	83%	654	691	1 050 000 kr	56 070 kr			
Bosöns idrottsfshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Botkyrka fshk	01	17	20	85%	134	133	357 000 kr	15 210 kr			
Bromma fshk	01	1	1	100%	12	13	21 000 kr	0 kr			
Fryshuset fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Hagabergs fshk	01	37	55	67%	249	173	777 000 kr	40 595 kr			
Jakobsbergs fshk	01	13	21	62%	84	63	273 000 kr	8 040 kr			
Kaggeholms fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Kista fshk	01	10	25	40%	130	124	210 000 kr	15 800 kr			
Lillsveds gymn o idr. fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Långholmens fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Runö fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Röda Korsets fshk	01	12	47	26%	26	26	252 000 kr	22 300 kr			
S:ta Birgittas fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Sankt Ignatios fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Scouternas fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Sigtuna fshk	01	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Skarpnäcks fshk	01	0	15	0%	0	0	0 kr	0 kr			
Skeppsholmens fshk	01	9	25	36%	117	117	189 000 kr	11 590 kr			
Stadsmissionens fshk	01	46	83	55%	429	429	966 000 kr	88 000 kr			
Sundbybergs fshk	01	21	55	38%	156	126	441 000 kr	20 250 kr			
Södermöns fshk	01	84	110	76%	455	445	1 764 000 kr	125 390 kr			
Södra Sthlm fshk	01	0	15	0%	0	0	0 kr	0 kr			

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	NYTTJAD		MÖJLIGA		FAKTISKA		ERSÄTTNING	
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT	BIDRAG	RESEKOSTNAD
Tollare fshk	01	0	18	0%	0	0	0	0	0 kr	0 kr
Vårdinge By fshk	01	0	0	0%	0	0	0	0	0 kr	0 kr
Vaddö fshk	01	20	100	20%	156	156	156	420 000 kr	27 090 kr	
Ågesta fshk	01	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Biskops-Arnö Nordens fshk	03	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Wilks fshk	03	15	24	63%	104	104	101	315 000 kr	23 250 kr	
Eskilstuna fshk	04	45	96	47%	201	201	192	945 000 kr	18 810 kr	
Nyköpings Fshk	04	25	30	83%	195	195	186	525 000 kr	24 171 kr	
Stensunds fshk	04	0	15	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Åsa fshk	04	52	66	79%	286	286	251	1 092 000 kr	42 806 kr	
Bona fshk	05	9	10	90%	52	52	51	189 000 kr	0 kr	
Liljeholmens fshk	05	14	15	93%	78	78	80	294 000 kr	2 260 kr	
Lunnevals fshk	05	6	21	29%	78	78	62	126 000 kr	6 900 kr	
Marieborgs fshk	05	95	110	86%	637	637	575	1 995 000 kr	34 300 kr	
Mo Gård fshk	05	0	10	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Vadstena fshk	05	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Valla fshk	05	1	1	100%	12	12	12	21 000 kr	0 kr	0 kr
Braheskolan-Visingsö fshk	06	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
June fshk	06	6	25	24%	0	0	0	126 000 kr	2 570 kr	
Mariannelunds fshk	06	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Mullsjö fshk	06	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Sommenbygdens fshk	06	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Södra Vätterbygd. fshk	06	11	11	100%	143	143	126	231 000 kr	9 750 kr	
Sörångens fshk	06	18	18	100%	244	244	199	378 000 kr	23 900 kr	
Värnamo fshk	06	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	0 kr
Ädelfors fshk	06	47	50	94%	390	390	396	987 000 kr	59 560 kr	

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	NYTTJAD		MÖJLIGA		FAKTISKA		BIDRAG	ERSÄTTNING RESEKOSTNAD
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT		
Grimslövs fhs	07	3	12	25%	26	26	26	63 000 kr	6 000 kr	
Markaryds fhs	07	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
S:t Sigfrids fhs	07	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Gamleby fhs	08	12	12	100%	163	153	153	252 000 kr	19 060 kr	
Högälids fhs	08	0	16	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Oskarshamns fhs	08	0	4	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Vimmerby fhs	08	12	32	38%	156	147	147	252 000 kr	820 kr	
Ölands fhs	08	5	8	63%	29	28	28	105 000 kr	0 kr	
Gotlands fhs	09	3	3	100%	39	31	31	63 000 kr	1 480 kr	
Blekinge fhs	10	27	30	90%	182	152	152	567 000 kr	42 172 kr	
Jämshögs Fhs	10	20	35	57%	169	174	174	420 000 kr	24 620 kr	
Litorina fhs	10	90	120	75%	676	667	667	1 890 000 kr	45 415 kr	
Valjevikens fhs	10	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Albins fhs	12	118	139	85%	325	316	316	2 478 000 kr	76 996 kr	
Eslövs fhs	12	111	126	88%	1 443	1 374	1 374	2 331 000 kr	125 880 kr	
Fhskn Hvilan	12	96	123	78%	858	786	786	2 016 000 kr	107 475 kr	
Fridhems fhs	12	66	73	90%	479	450	450	1 386 000 kr	58 321 kr	
Furuboda fhs	12	171	215	80%	1 313	1 297	1 297	3 591 000 kr	141 389 kr	
Glimåkra fhs	12	8	8	100%	104	107	107	168 000 kr	12 914 kr	
Glökala fhs	12	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Holma fhs	12	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Hyllie Park fhs	12	11	11	100%	130	98	98	231 000 kr	2 043 kr	
Kvarnby fhs	12	19	38	50%	222	158	158	399 000 kr	4 043 kr	
Malmö fhs	12	76	75	101%	500	461	461	1 596 000 kr	47 726 kr	
Munka fhs	12	10	25	40%	130	131	131	210 000 kr	3 111 kr	

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	RAM	NYTTJAD RAM	MÖJLIGA		FAKTTISKA		ERSÄTTNING	
					DV	VT	DV	VT	BIDRAG	RESEKOSTNAD
S:ta Maria fshk	12	1	20	5%	13	7	21 000 kr	0 kr	0 kr	
Skurups fshk	12	0	20	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Sundsgårdens fshk	12	65	84	77%	377	334	1 365 000 kr	85 297 kr	0 kr	
Önnestads fshk	12	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Österlens fshk	12	30	41	73%	195	172	630 000 kr	23 217 kr	0 kr	
Östra Grevie fshk	12	170	200	85%	1 365	1 322	3 570 000 kr	129 739 kr	0 kr	
Katrinebergs fshk	13	15	24	63%	117	98	315 000 kr	1 270 kr	0 kr	
Löftadalens fshk	13	4	4	100%	56	54	84 000 kr	6 130 kr	0 kr	
Arbetarrör. fshk i Viskadalen	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Arbetarrör. fshk i Gbg	14	99	111	89%	1 002	971	2 079 000 kr	134 220 kr	0 kr	
Axevalia fshk	14	0	15	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Billsrömska fshkn	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Borås fshk	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Dalslands fshk	14	22	43	51%	126	126	462 000 kr	4 775 kr	0 kr	
Finska Fshkn	14	28	36	78%	300	133	588 000 kr	4 240 kr	0 kr	
Fshkn i Angered	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Fristads fshk	14	22	30	73%	151	151	462 000 kr	10 675 kr	0 kr	
Grebbestads fshk	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Göteborgs fshk	14	67	71	94%	358	314	1 407 000 kr	23 298 kr	0 kr	
Hellidens fshk	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Helsjöns fshk	14	4	14	29%	39	42	84 000 kr	2 205 kr	0 kr	
Hjo fshk	14	0	20	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Hjälmarred fshk	14	51	61	84%	273	259	1 071 000 kr	53 901 kr	0 kr	
Interkulturella fshkn	14	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr	0 kr	
Kvinnofshkn	14	13	30	43%	130	129	273 000 kr	10 950 kr	0 kr	

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	NYTTJAD		MÖJLIGA		FAKTISKA		BIDRAG	ERSÄTTNING RESEKOSTNAD
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT		
Ljungkile fshk	14	10	10	100%	136	136	136	210 000 kr	10 385 kr	
Nordiska fshkn	14	27	36	75%	237	233	233	567 000 kr	23 532 kr	
S:ta Elisabets fshk	14	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Vara fshk	14	22	29	76%	121	113	113	462 000 kr	21 214 kr	
Wendelsbergs fshk	14	6	24	25%	0	0	0	126 000 kr	5 470 kr	
Geijerskolan	17	1	6	17%	0	0	0	21 000 kr	2 000 kr	
Ingesunds fshk	17	21	32	66%	208	161	161	441 000 kr	16 163 kr	
Klarävdalens fshk	17	9	10	90%	93	79	79	189 000 kr	2 645 kr	
Kristinehamns fshk KPS	17	35	38	92%	318	236	236	735 000 kr	4 000 kr	
Kyrkeruds fshk	17	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Molkoms fshk	17	31	39	79%	299	277	277	651 000 kr	52 890 kr	
Fellingsbro fshk	18	35	38	92%	169	159	159	735 000 kr	44 303 kr	
Hällefors fshk	18	59	55	107%	365	333	333	1 239 000 kr	10 010 kr	
Karlskoga fshk	18	53	62	85%	363	330	330	1 113 000 kr	30 870 kr	
Kävesta fshk	18	0	0	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Örebro fshk	18	60	70	86%	390	390	390	1 260 000 kr	15 340 kr	
Bergslagens fshk	19	70	98	71%	299	307	307	1 470 000 kr	89 443 kr	
Hästsportens fshk	19	0	30	0%	0	0	0	0 kr	0 kr	
Tärna fshk	19	40	40	100%	299	296	296	840 000 kr	6 370 kr	
Västerås fshk	19	197	260	76%	1 572	1 552	1 552	4 137 000 kr	169 995 kr	
Brunnsviks fshk	20	19	45	42%	247	251	251	399 000 kr	25 320 kr	
Fornby fshk	20	45	52	87%	221	185	185	945 000 kr	12 855 kr	
Leksands fshk	20	16	31	52%	117	118	118	336 000 kr	4 020 kr	
Malungs fshk	20	4	8	50%	13	13	13	84 000 kr	870 kr	
Mora fshk	20	6	9	67%	52	45	45	126 000 kr	900 kr	

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	NYTTJAD		MÖJLIGA		FAKTTISKA		ERSÄTTNING	
			RAM	RAM	DV VT	DV VT	DV VT	DV VT	BIDRAG	RESEKOSTNAD
Sjöviks fshk	20	0	12	0%	0	0	0	0	0 kr	0 kr
Västanviks fshk	20	0	5	0%	0	0	0	0	0 kr	0 kr
Bollnäs fshk	21	87	118	74%	364	352	1 827 000 kr	42 744 kr		
Forsa fshk	21	26	40	65%	169	171	546 000 kr	3 750 kr		
Färnebo fshk	21	39	45	87%	221	192	819 000 kr	5 370 kr		
PRO:s fshk	21	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Västerbergs Fshk	21	32	40	80%	221	203	672 000 kr	34 355 kr		
Hola fshk	22	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Härnösands fshk	22	28	38	74%	78	78	588 000 kr	0 kr		
Mellansels fshk	22	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Ålsta fshk	22	18	26	69%	324	277	378 000 kr	0 kr		
Örnsköldsviks fshk	22	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Birka fshk	23	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Bäckedals fshk	23	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Åredalens fshk	23	1	8	13%	13	6	21 000 kr	0 kr		
Dalkarlså fshk	24	20	26	77%	247	246	420 000 kr	0 kr		
Edelviks fshk	24	0	5	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Medlefors fshk	24	34	69	49%	249	208	714 000 kr	17 038 kr		
Solviks fshk	24	10	20	50%	104	84	210 000 kr	9 812 kr		
Storumans fshk	24	0	3	0%	0	0	0 kr	0 kr		
Strömbäcks fshk	24	1	7	14%	0	0	21 000 kr	0 kr		
Vindelns fshk	24	16	30	53%	26	26	336 000 kr	0 kr		
Framnäs fshk	25	5	15	33%	40	22	105 000 kr	4 684 kr		
Kalix fshk	25	16	20	80%	108	108	336 000 kr	0 kr		

Forts. Per folkhögskola år 2016

SKOLA	LÄNSKOD	TOTALT	RAM	NYTTJAD RAM	MÖJLIGA DV VT	FAKTISKA DV VT	BIDRAG	ERSÄTTNING RESEKOSTNAD
Malmfältens fhsk	25	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr
Sunderby fhsk	25	50	100	50%	812	374	1 050 000 kr	40 516 kr
Sverigefinska fhskn	25	17	17	100%	144	91	357 000 kr	0 kr
Tornedalens fhsk	25	0	0	0%	0	0	0 kr	0 kr
Älvsby fhsk	25	3	11	27%	13	13	63 000 kr	0 kr
Totalt		3 290	4 833	68%	25 224	23 167	69 090 000 kr	2 598 018 kr

Per län år 2010–2016.

LÄN	LÄNSKOD	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stockholm	01	306	326	551	902	762	558	328
Uppsala	03	12	23	27	16	33	29	15
Södermanland	04	60	20	79	115	143	125	122
Östergötland	05	86	179	176	329	255	150	125
Jönköping	06	26	20	108	111	43	38	82
Kronoberg	07	30	38	26	6	5	11	3
Kalmar	08	87	45	77	92	89	46	29
Gotland	09	7	17	14	15	14	2	3
Blekinge	10	134	38	70	79	112	73	137
Skåne	12	374	543	984	1 276	1 192	865	952
Halland	13	10	0	14	47	62	51	19
Västra Götaland	14	202	205	407	575	582	492	371
Värmland	17	71	81	167	185	170	126	97
Örebro	18	106	140	178	199	185	137	207
Västmanland	19	144	254	358	508	402	335	307
Dalarna	20	125	156	241	223	169	146	90
Gävleborg	21	43	125	163	167	201	158	184
Västernorrland	22	59	34	87	85	57	30	46
Jämtland	23	0	0	13	36	36	4	1
Västerbotten	24	115	75	74	88	91	74	81
Norrbottnen	25	76	65	74	113	103	93	91
Totalt		2 073	2 384	3 888	5 167	4 706	3 543	3 290

Bilaga 2: Projektbeskrivning

2016-10-17

Uppföljning 2016–2017; Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs på folkhögskola

BAKGRUND

I Sverige finns det från och med 1 juli 2016 154 folkhögskolor, varav 112 drivs av olika rörelser eller organisationer. Övriga folkhögskolor drivs av kommuner eller landsting/regioner.

Målet för den statliga folkbildningspolitiken är att *Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.*

All statsbidragsberättigad verksamhet på folkhögskola omfattas av statens fyra syften med stödet till folkbildningen:

- Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.
- Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen.
- Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.
- Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Folkhögskolorna anordnar utifrån dessa syften folkbildningsverksamhet med olika inriktning. Utöver denna ordinarie kursverksamhet anordnar en del folkhögskolor även uppdragsutbildningar.

Folkhögskolorna har också haft en betydande roll som utbildningsanordnare sedan 1980-talet inom arbetsmarknadspolitiska insatser, exempelvis Kunskapslyftet (1997), SAGA (2002–2005), Studiemotiverande folkhögskolekurs/SMF (2010) och Etableringskurs på folkhögskola (2014).

Folkbildningsrådet vill, genom denna uppföljning, fördjupa kunskapen om de studiemotiverande kurserna och etableringskurserna. Vi vill belysa resultatet för deltagarna, betydelsen för folkhögskolorna och kursernas effekter på samhället.

Riktlinjer för återrapportering

Regeringens riktlinjer till Folkbildningsrådet beskriver följande om återrapportering av SMF-kurs och Etableringskurs på folkhögskola;

- Folkbildningsrådet ska redovisa fördelade medel och antalet deltagare i de särskilda studiemotiverande kurserna för arbetslösa ungdomar som varken har grundläggande högskolebehörighet eller gymnasieexamen, för personer som fyllt 25 år inom jobb och utvecklingsgarantin. Folkbildningsrådet ska särskilt redovisa i vilken utsträckning dessa elever fortsatt i utbildning på folkhögskolans allmänna kurs.
- Folkbildningsrådet ska redovisa fördelade medel för, samt omfattning och innehåll i, de särskilt utformade utbildningarna för nyanlända inom etableringsuppdraget. Antal deltagare, deltagarnas utbildningsbakgrund och ålder ska anges.

Utöver regeringens riktlinjer ska Folkbildningsrådet enligt avtal med Arbetsförmedlingen redovisa statistik, erfarenheter och eventuella slutsatser.

VAD ÄR EN STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS?

Studiemotiverande folkhögskolekurs är en utbildningsinsats som genomförs av folkhögskolorna på uppdrag av Arbetsförmedlingen. Det är en tre månader lång kurs med syfte att motivera till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som varken har grundläggande högskolebehörighet eller gymnasieexamen.

Studiemotiverande folkhögskolekurs ska bedrivas på heltid och vara en motiverande och förberedande utbildning som kan innehålla kurser av orienterande, repeterande och motivationshöjande karaktär. En central del ska vara att träna på studieteknik med inriktning på ämnen som samhällskunskap, svenska, engelska och matematik. Kursen anpassas utifrån gruppen och deltagarnas erfarenheter och behov. Man jobbar ofta praktiskt, i mindre grupper, med anpassat tempo och med dialog och reflektion. När kursen är slut ska deltagaren få ett kursintyg.

Insatsens första år var 2010 och år 2016 permanentades den. Under 2015 gick 3 543 personer en SMF-kurs, och totalt från och med insatsens början

har cirka 22 000 deltagit vid en kurs. Kurserna bedrivs år 2016 på 124 folkhögskolor.

Tidigare uppföljningar

Folkbildningsrådet har gjort årsvisa regeringsrapporter där resultatet av deltagarundersökningar, riktade till deltagare i de studiemotiverande kurserna under åren 2010–2013, finns presenterade. 2013 års deltagarundersökning visar att 72 procent har blivit motiverade till fortsatta studier, att drygt hälften har fått ökat självförtroende och att nio av tio skulle rekommendera sina vänner att delta i en studiemotiverande kurs.

Folkbildningsrådets utvärdering *Steget vidare* handlar om deltagare på folkhögskolornas långa kurser (2013) och om deltagare på de studiemotiverande kurserna. De huvudsakliga slutsatserna avseende SMF-deltagarna har sammanfattats i 2015 års rapport till Arbetsförmedlingen. Resultatet visar att deltagarna som går en studiemotiverande kurs delvis är en ny målgrupp, där såväl andelen unga som andelen män, är större jämfört med de långa allmänna och särskilda kurserna. Ytterligare en skillnad är att deltagarna har kortare formell utbildning. Nästan alla intervjuade anser att studierna på folkhögskola har förbättrat deras förutsättningar på arbetsmarknaden och att de känner ett ökat självförtroende.

Alla rapporter finns på Folkbildningsrådet webbplats.

Arbetsförmedlingen har gjort effektutvärderingen *Redovisning av Regeringens uppdrag A2014/2021/A* 2015-08-14. Den visar att deltagarna i de studiemotiverande kurserna lämnar arbetslösheten för övergång till ordinarie studier i större utsträckning jämfört med jämförelsegruppen.

VAD ÄR EN ETABLERINGSKURS PÅ FOLKHÖGSKOLA?

Etableringskurs på folkhögskola är en utbildningsinsats som genomförs av folkhögskolorna tillsammans med Arbetsförmedlingen. Deltagarna på etableringskursen ingår i Arbetsförmedlingens etableringsplan. Målgruppen är personer som omfattas av lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (2010:197).

Etableringskurs på folkhögskola pågår i sex månader och på heltid. Kursen ska innehålla studier i svenska språket samt arbetsförberedande och orienterade insatser med syfte att öka deltagarens möjlighet till arbete. Detta kan exempelvis innebära arbete med demokrati, samhällets struktur och kultur eller kunskap om det vardagspraktiska livet. Kursen förutsätter att studierna

anpassas utifrån gruppens och deltagarens behov. När kursen är slut ska deltagaren få ett kompetensintyg och en individuell plan, vilka ska ligga till grund för deltagarens framtida sysselsättning.

Uppdraget påbörjades år 2014 då 1 089 personer deltog i etableringskurs på folkhögskola. År 2015 deltog 2 054 deltagare. Kurserna bedrivs år 2016 på 114 folkhögskolor.

Tidigare uppföljning

Våren 2015 gjorde Folkbildningsrådet en kvalitativ uppföljning av Etableringskurs på folkhögskola. Den visar att deltagarna huvudsakligen är nöjda med kursen. Studietiden på folkhögskola innebär en social trygghet och nätverk, nya vänner samt struktur i vardagen.

Kursen kan också ha särskild betydelse för kvinnors etablering då den tillvaratar kvinnors erfarenheter och framtidstankar genom att de upptäcker andra yrkesområden och fortsatta vägval.

Folkhögskolornas förmåga att arbeta med värden som handlar om att stärka deltagarens självkänsla, bejaka deltagarnas ambition att komma vidare lyfts fram som ett viktigt verktyg och metod i det goda resultatet.

Trots goda resultat pekar uppföljningen också på sakfrågor som behöver utvecklas. Exempelvis efterfrågas långsiktig planering, uppbyggnad av externa nätverk kring kursens upplägg samt metoder för systematiskt kvalitetsarbete.

UPPFÖLJNINGENS MÅL OCH FRÅGEOMRÅDEN

Uppföljningens mål är att belysa resultatet för deltagarna, betydelsen för folkhögskolorna, betydelsen ur Arbetsförmedlingens perspektiv, samt att analysera samhällseffekterna av Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs på folkhögskola.

Uppföljningen ska beakta regeringens och Arbetsförmedlingens målbeskrivning inom respektive uppdrag.

Genomförande av uppföljningen ska utgå från nedanstående dimensioner:

- kursen sedd som uppdragsutbildning på folkhögskola
- kursen sedd som arbetsmarknadsåtgärd på folkhögskola
- kursen som kontaktyta med civilsamhället
- kursen som folkbildning

Analysmodell för etablering

Perspektiv/ dimensioner	Deltagar- perspektiv	Folkhögskole- perspektiv	Arbets- förmedlingens perspektiv
Kursen som uppdrags- utbildning			
Kursen som arbetsmarknads- åtgärd			
Kursen som kontaktyta med civilsamhället			
Kursen som folkbildning			

Analys:
Folkbildningens fyra syften
Etablering i samhället

Resultatet ska också relateras till det folkbildningspolitiska målet.

Uppföljningen ska som en del av ovanstående analys uppmärksamma;

- hur kursinnehållet/upplägget påverkar resultatet
- varför vissa SMF-deltagare väljer att studera vidare och vissa inte
- hur nyanlända kvinnors situation och förutsättningar ser ut
- samt på vilket sätt Etableringskursen kan stötta kvinnors väg till ett arbete.

Redovisningen ska vara könsuppdelad.

Avseende den studiemotiverande kursen ska den äldre målgruppen (dvs. de som fyllt 25 år och äldre) redovisas i särskild ordning.

Insatserna SMF och Etableringskurs på folkhögskola ska särredovisas, vilket innebär att två rapporter ska utarbetas.

METOD OCH URVAL

Uppföljningen genomförs t.ex. med hjälp av intervjuer, fokusgruppsamtal, deltagandeobservationer och statistik. Statistiskt underlag och dokumentanalys används för att ge en bakgrundsbeskrivning av verksamheten och som input till det kvalitativa arbetet. De dokument som ska analyseras inbegriper statens riktlinjer, Arbetsförmedlingens interna riktlinjer, avtal och Folkbildningsrådets villkor och anvisningar.

Den kvalitativa delen av uppföljningen ska göras med företrädare för:

- folkhögskolornas ledning/kursansvariga,
- deltagare; minst 30 SMF:are och 30 nyanlända (med tolk vid behov),
- om möjligt fyra lokala arbetsförmedlingar

Intervjuer med deltagare och folkhögskolornas ledning/kursansvariga ska göras på minst 10 folkhögskolor. Urvalskriterier vid val av skolor är att;

- ha så jämn fördelning som möjligt mellan
 - skolor som endast bedriver SMF
 - skolor som endast bedriver Etablering (samma antal skolor som endast bedriver SMF)
 - skolor som bedriver verksamhet inom båda uppdragen
- ha en geografisk spridning över landet
- skolor från storstad och landsbygd ska vara representerade
- skolor med stor respektive mindre uppdragsverksamhet ska vara representerade (har man utarbetat långsiktiga alternativa spår för deltagarna eller inte?)
- de olika ägandeformerna ska vara representerade

Avgränsningar

En återupprepning av tidigare enkätstudier bör undvikas vid denna uppföljning. En sammanställning av genomförda deltagarundersökningar avseende SMF-deltagare finns i bilaga 1.

Kopplingar till andra projekt och uppdrag

Uppföljningen har kopplingar till folkhögskolornas arbete med Allmän kurs, Yrkeskurser inom bristyrken samt verksamhet för asylsökande. Uppföljningen av SMF och Etableringskurs på folkhögskola ska samordnas med motsvarande uppföljning som görs avseende asylverksamheten. Tanken är att som nästa steg göra en gemensam metautvärdering avseende dessa tre insatser.

PROJEKTORGANISATION

Projektägare:	Maria Graner, Generalsekreterare Folkbildningsrådet
Projektledare:	Erik Lindell, Utvecklingschef Furuboda folkhögskola
Projektgrupp:	Erik Lindell, Jens Lejhall, Regionutvecklare VGR Erica Righard, PhD associate professor
Styrgrupp:	Eva Åström, Utvärdering Folkbildningsrådet Lena Östlund, Handläggare SMF Folkbildningsrådet Ingela Johansson, Handläggare Etableringskurs Fbr Torvald Åkesson, Handläggare Asylverksamheten Fbr
Referensperson:	Viveka Carlsson, Kvalificerad handläggare Af Marie Lindbäck, Kvalificerad handläggare Af

TIDPLAN

Sept	Uppföljningsplan avstämd med styrgrupp och GS
Sept	Tillsätta utredare
13 okt	Styrgruppsmöte; kl. 10–12
14 okt	Slutlig uppdragsbeskrivning och uppstart av uppdraget
15 nov	Leverera statistikbeställning till SCB
19 dec	Styrgruppsmöte inklusive referenspersoner; kl. 10–12
31 dec	Kvalitativ insamling avseende folkhögskolorna klart
2 feb 2017	Styrgruppsmöte; kl. 10–12 Delrapportering
13 feb	Statistikleverans från SCB
22 feb	Årlig rapportering Folkbildningsrådet till Arbetsförmedlingen
1 april	Leverans av preliminär slutrapport
7 april	Styrgruppsmöte inklusive referenspersoner; kl. 10–12
15 april	Rapport klar för tryck
15 Maj	Klar rapport för spridning

KOMMUNIKATION

Uppföljningsrapporten kommer att spridas till de departement, myndigheter och forum som berör folkbildningen, civilsamhället och arbetsmarknadsfrågor.

Eventuellt i samarbete med aktörer/verksamheter som:

- RIO, SKL och Arbetsförmedlingen
- Asyluppföljningen och ordinarie verksamhet

Exempel på lämpliga sammanhang:

- Webben och sociala medier
- Biblioteksmässan
- Reglab
- Folkbildarforum
- Ungdomsstyrelsen
- Almedalen ■■

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2015) *Arbetsförmedlingens återslagrapportering 2015. Effektutvärdering av studiemotiverande kurser för arbetslösa* Redovisning av regeringsuppdrag A2014/2021/A. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2016) *Arbetsmarknadsrapport 2016*. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2017a) *Perspektiv på arbetslösheten i olika grupper*. URA 2017:2. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2017b) *Arbetsförmedlingens årsredovisning 2016*. Rek. nr. 803490. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Dua (2016) *Kraftsamling mot ungdomsarbetslösheten. Rapport från Dua till regeringen den 31 mars 2016*. Dnr. Komm2016/00551/A2014:06. Nedladdad från https://www.dua.se/sites/default/files/kraftsamling_mot_ungdomsarbetslosheten_-_rapport_fran_dua_till_regeringen_den_31_mars_2016.pdf den 31 maj 2017.
- Dir. 2017:20 Tilläggsdirektiv till Delegationen för unga till arbete (A 2014:06).
- Fejes, Andreas, Maria Olson, Lina Rahm, Magnus Dahlstedt och Fredrik Sandberg (2016) Individualisation in Swedish adult education and the shaping of neo-liberal subjectivities. *Scandinavian Journal of Educational Research*, e-publikation innan tryckt.
- Folkbildnings (2016) *Folkhögskolornas ekonomi 2015 – Tabellverk och kommentarer*, Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Håkansson, Peter (2011). *Ungdomsarbetslösheten – om övergångsregimer, institutionell förändring och socialt kapital*. Lund: Lund Studies in Economic History 55, Lunds universitet.
- Olofsson, Jonas och Per Germundsson (2015) *Steget vidare. En undersökning bland folkhögskolornas deltagare 2013*. Folkbildningsrådet utvärderar, No 1, 2015. Stockholm: Folkbildningsrådet.

- OECD (2016) *Investing in Youth. Sweden*. Paris: OECD Publishing. Nedladdad från <http://dx.doi.org/10.1787/9789264267701-en> den 31 maj 2017.
- Prop. 2009/10:1 Budgetproposition 2010.
- Prop. 2009/10:55 En politik för det civila samhället.
- Prop. 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013. Förslag till statens budget för 2013, finansplan och skattefrågor.
- Prop. 2015/16:1 Budgetpropositionen för 2016. Förslag till statens budget för 2016, finansplan och skattefrågor.
- SFS 2000:634 Förordning om arbetsmarknadspolitiska program.
- SFS 2015:218 Förordning om statsbidrag till folkbildningen.
- SOU 2012:72 Folkbildningens samhällsvärden. En ny modell för statlig utvärdering. Betänkande av Folkbildningsutredningen.
- Statskontoret (2014) *Arbetsplan för utvärdering av folkbildningen*. Dnr. 2014/199-5. Nedladdad från <http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2015/2015102.pdf> den 31 maj 2017.
- Statskontoret (2017) *Folkbildningen. En utvärdering utifrån syftena med statsbidraget. Lägesbeskrivning*. PM Dnr. 2014/199-5. Nedladdad från <http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2017/2017101.pdf> den 31 maj 2017.
- Svenska ESF-rådet (2016) Utvecklingen i det nationella socialfondsprogrammet för investering i tillväxt och sysselsättning. Dnr. 2016/0018. Nedladdad från <http://www.esf.se/Documents/Vara%20program/Socialfonden%202014-2020/Programinformation/Uppfoljningsrapport%202016-03-15.pdf> den 31 maj 2017.
- Wijkström, Filip och Tommy Lundström (2002) *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.

Otryckta källor (Styr- och beslutsdokument samt återrapporteringar)

- Arbetsförmedlingens handläggarstöd. Folkhögskoleutbildning i studiemotiverande syfte. Arbetsförmedlingen, Enheten tjänster och program, beslutsdatum 2016-10-27.
- Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb genom utbildning. Arbetsförmedlingen, beslutsdatum 2017-01-11, Dnr. Af-2016/0030 8007.
- Budgetunderlag 2011–2013. Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.
- Budgetunderlag 2012–2014. Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Budgetunderlag 2013–2015. Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Budgetunderlag 2014–2016. Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Budgetunderlag 2015–2017. Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Budgetunderlag 2016–2017: Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Budgetunderlag 2017–2018: Folkbildningsrådet, nerladdat från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/budgetunderlag/> den 31 maj 2017.

Etableringskurs på folkhögskola 2017. Folkbildningsrådet, PM 2016-01-13. Dnr. 25, 2017, 091.

Statsbidrag till folkhögskolor 2017 – Villkor och fördelningskriterier, folkbildningsrådet, nerladdat från http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/statsbidrag-folkhogskolor/2017/statsbidrag-folkhogskolor/dnr-197-statsbidragsvillkor-andra-halvaret-2017_.pdf?epieditmode=true den 31 maj 2017.

Statsbidrag, preliminär fördelning av 3 000 extra platser till folkhögskolorna 2016. Folkbildningsrådet, Styrelsemissiv 2015-12-16.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2011. Folkbildningsrådet, PM 2011-02-02.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2012. Folkbildningsrådet, PM 2012-01-25.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2013. Folkbildningsrådet, PM 2013-01-22.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2014. Folkbildningsrådet, PM 2014.01.28, Dnr. 11, 2014, 091.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2015. Folkbildningsrådet, PM 2015-01-29, Dnr. 16, 2015, 091.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2016. Folkbildningsrådet, PM 2016-02-05, Dnr. 6, 2016, 091.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2017. Folkbildningsrådet, PM 2017-01-13, Dnr. 13, 2017, 091

Samarbetsavtal avseende genomförande av utbildningsinsatser vid folkhögskolor för ungdomar inom Jobbgarantin för ungdomar (UGA) 2010. AF Dnr. 2010/031553, FBR Dnr. 27, 2010, 091.

- Samarbetsavtal avseende genomförande av utbildningsinsatser för ungdomar vid folkhögskolor enligt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2011. AF Dnr. –, FBR Dnr. 16, 2011,091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av utbildningsinsatser för ungdomar vid folkhögskolor enligt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2012. FBR Dnr. 12, 2012, 091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av utbildningsinsatser för arbets sökande mellan 16–24 år samt utbildningsinsatser för arbetssökande som fyllt 25 år inom jobb- och utvecklingsgarantin enligt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2013. AF Dnr. –, FBR Dnr. 11,2013,091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av Studiemotiverande folkhögskolekurs vid folkhögskolor, för arbetssökande mellan 16–24 år samt för arbetssökande som fyllt 25 år inom jobb- och utvecklingsgarantin enligt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2014. AF Dnr. 2014/015915, FBR Dnr. 11/2014/091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av Studiemotiverande folkhögskolekurs vid folkhögskolor, för arbetssökande mellan 16–24 år samt för arbetssökande som fyllt 25 år inom jobb- och utvecklingsgarantin enligt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2015. AF Dnr. 2015/018420, FBR Dnr. 16,2015/091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av den arbetsmarknadspolitiska förberedande insatsen kortare utbildning på folkhögskola enligt förordning om arbetsmarknadspolitiska program, förordning om jobb- och utvecklingsgarantin, samt regeringsbeslut i regleringsbrev för Arbetsförmedlingen budgetår 2016. Insatsen utförs i form av Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF). Avtalsperioden gäller fr.o.m. 1 januari t.o.m. 31 december 2016. AF Dnr. 2016/009415, FBR Dnr. 6/2016/091.
- Samarbetsavtal avseende genomförande av den arbetsmarknadspolitiska förberedande insatsen Folkhögskoleutbildning i studiemotiverande syfte enligt förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program, 30§ p. 3 [för år 2017]. AF Dnr. 2016/00446317, FBR Dnr. 360/2016/091.
- UGA-folkhögskolor 2010. Folkbildningsrådet, PM 2010-10-21.
- [Återrapportering] Förberedande folkhögskolekurs inom jobbgarantin för ungdomar. Folkbildningsrådet, Rapport, november 2010. Nedladdat från <http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/rapporter/ovriga-rapporter/rapport-uga20101209.pdf?epieditmode=true> den 31 maj 2017.

- [Återrapportering] Studiemotiverande folkhögskolekurs 2011. Folkbildningsrådet. Nedladdat från: http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/rapporter/regeringen/2012/rapport_studiemotiverade_fhsk_kurs_2011.pdf?epieditmode=true den 31 maj 2017.
- [Återrapportering] Studiemotiverande folkhögskolekurs 2012. Folkbildningsrådet. Nedladdat från <https://issuu.com/folkbildningsradet/docs/studiemotiverande-folkhogskolekurs-2012> den 31 maj 2017.
- [Återrapportering] Studiemotiverande folkhögskolekurs 2013. Folkbildningsrådet. Nedladdat från: <http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/rapporter/regeringen/2014/regeringsrapport-smf-2013.pdf?epieditmode=true> den 31 maj 2017.
- [Återrapportering] Studiemotiverande folkhögskolekurs 2014. Folkbildningsrådet. Nedladdat från <http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/rapporter/regeringen/2015/regeringsrapport-2015-smf.pdf?epieditmode=true> den 31 maj 2017.
- [Återrapportering] Studiemotiverande folkhögskolekurs 2015. Folkbildningsrådet. Nedladdat från <http://www.folkbildningsradet.se//globalassets/rap-smf-2015-af-20160222.pdf?epieditmode=true> den 31 maj 2017 ■

STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS är en tre månader lång utbildning som syftar till att stimulera deltagarna till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som varken har gymnasieexamen eller grundläggande högskolebehörighet och är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Insatsen startade år 2010 och fram till och med år 2016 har 25 000 personer gått kursen.

Utvärderingar visar att denna arbetsmarknadspolitiska insats varit framgångsrik. Nästan fyra av tio deltagare har gått vidare till fortsatta studier inom ett år efter avslutad kurs. Den här rapporten kompletterar tidigare gjorda uppföljningar genom en fördjupad analys av kursen som folkbildning och arbetsmarknadsåtgärd ur olika perspektiv.

Uppföljningen har genomförts av:
Erik Lindell, Furuboda folkhögskola
Erica Righard, Malmö högskola
Jens Lejhall, Västra Götalandsregionen